

IRIS

2/20

ročník 18 | číslo 2 | jaro – léto 2020

NEPRODEJNÉ

06 | Jsme hadi
gurmáni

14 | Průtrž
šťestí

17 | Znásilněná
příroda?

Poselství čtenářům

Obdobně jako 2. číslo časopisu IRIS ročníku 2018 a 2019 najdou předplatitelé Mladé fronty Dnes v krajích Karlovarském, Středočeském, Plzeňském a Jihočeském i toto číslo třetí červnovou sobotu ve svém předplaceném výtisku novin. Snažili jsme se, aby se stalo, aniž by vybočilo z obsahového zaměření čtvrtletníku, zejména vizítkou Zoologické a botanické zahrady města Plzně. Provedlo vás jejími expozicemi, představilo zajímavosti i její všední tvář, seznámilo se zajímavými lidmi. A třeba také zlákal k její návštěvě. Což vřele doporučujeme. Neboť, co si přečtete, co lze vtěsnat do jediného čísla, je jen nepatrným zlomkem toho, co spojené zahrady nabízejí, jaké jsou, čím žijí.

Zachovali jsme všechny rubriky. V Expedici za poznáním jsme se vypravili za arabskými sokolníky. Vy můžete na lochtotinském amfiteátru obdivovat sokolnictví v podání sokolníka Jana Brože. Za osobnost tohoto čísla jsme vybrali prof. Bohumíra Janského. V galerii českých jmen v expozici Amazonie, jejichž nositelé jsou spjatí s objevy a ochranou této významné části světa, mu patří, jakožto objeviteli hlavních zdrojnic Amazonky, čelné místo. I článek o evropsky významné lokalitě Švihovské hvozdy má k zahradě velmi blízko. Vždyť pomáhá chránit významné a vyhobením ohrožené živočichy a rostliny. Mimo jiné tím, že na ně prostřednictvím IRISu upozorňuje širokou veřejnost a učí ji vážit si přírody. (rd)

Na amfiteátru se opět staví

Součástí Zoologické a botanické zahrady města Plzně je též lochtotinský amfiteátr. Všechny akce v I. pololetí letošního roku včetně každoročního Majálesu v něm však byly zrušeny. A to ještě dříve, než si útlum společenského a kulturního života vynutila pandemie koronaviru. Důvodem byly stavební práce, které zde začaly s příchodem března. Přitom objekt prošel v roce 2015 revitalizací. S otázkou, proč je zde znovu stavební ruch a není-li to po pěti letech příliš brzy, jsme se obrátili přímo na ředitele zoologické a botanické zahrady Ing. Jiřího Trávníčka.

„Rekonstrukce ukončená v roce 2015 zachránila amfiteátr před úplnou zkázou a zavřením. Zaměřená byla hlavně na hlediště, jeho celkovou opravu, na výměnu laviček, vybudování nového zázemí pro chov ptáků pro pravidelné sokolnické ukázky. Na jevišti byla sice instalovaná obří moderní led obrazovka, ale zejména z finančních důvodů se modernizace netýkala samotného pódia a přilehlé budovy. Na ty se soustředí ve dvou etapách následující rekonstrukční práce,“ vysvětlil J. Trávníček. (rd)

Foto Kateřina Misíková

FOTO NA TITULNÍ STRANĚ:
Jihoamerický rybák inka.

Foto Kateřina Misíková

CITÁT TOHOTO ČÍSLA:

V přírodě nepřežívá ten nejpočetnější, nebo ten největší a nejsilnější. Ale ten, kdo se dokáže přizpůsobit. Tohle se v rámci přírody týká též nás lidí, i když tomu často nevěříme.

Kybernetik Pavel (Šedý) Vlk

Léto s ROP Jihozápad KOMPAS 2020 míří též do zoologické a botanické zahrady

K návštěvě zajímavých míst v Jihočeském a Plzeňském kraji bude lákat cestovatelská soutěž KOMPAS 2020. V každé ze dvou etap – letní a podzimní – nabídne 10 zajímavých cílů. Letní cestování atraktivní facebooková soutěž o let balónem, plavbu výletní lodí s pirátským přepadením, poukázky na pobyt v hotelích a penzionech v jižních Čechách a Plzeňském kraji, vstupenky do muzeí a hradů a další hodnotné ceny. Propozice za organizátory vysvětluje Mgr. Michaela Čermáková Šimová, ředitelka Úřadu Regionální rady regionu soudržnosti Jihozápad: „Soutěž, jež začíná v červnu a končí v srpnu, je založena na splnění následujícího úkolu: Její účastníci musejí navštívit a prozkoumat deset míst v Jihočeském a Plzeňském kraji a z každého si odnést razítko s písmenem. Ta budou potřebovat k určení 11. – tajné lokality. Na všech navštívených pozoruhodnostech se musejí vyfotografovat. Jakmile bude jejich výprava u konce, zašlou nám sadu jedenácti fotografií – jeden snímek z každého cíle. Ze všech účastníků pak vylosujeme několik výherců. Soutěžit se bude na facebookové stránce Tvoříme Jihozápad. Zájemci o účast v soutěži musejí mít na Facebooku osobní profil a být fanouškem této stránky. Své fotografie zašlou do soukromé zprávy Tvoříme Jihozápad. O případném vítězství budou vyrozuměni v komentářích pod soutěžním příspěvkem,“ informuje M. Čermáková Šimová.

„Vzhledem k situaci spojené s koronavirem stráví většina z nás letošní léto v tuzemsku. I když tu nemáme moře, můžeme se pochlubit památkami, přírodou a řadou zajímavostí. Velké množství z nich podpořila v uplynulých letech Evropská unie prostřednictvím Regionálního operačního programu Jihozápad. A právě tam zavedeme veřejnost v rámci soutěže Kompas,“ podotkl Ivo Grüner, předseda Regionální rady regionu soudržnosti Jihozápad a náměstek hejtmana Plzeňského kraje.

Účastníci cestovatelské soutěže KOMPAS 2020 se podívají v její letní etapě v Jihočeském kraji do rekreačního areálu Orsino s cyklostezkou na Lipensku, na vybrané turistické zajímavosti v Českém Krumlově, do muzea loutek a stálé expozice obce Sv. Ján nad Malší, Zvíkovského podhradí se sportovním areálem a koupalištěm a s možností návštěvy hradu Zvíkov a využití Orlické lodní dopravy, na rozhlednu s kovářským muzeem Moravec ve Slapsku u Mladé Vožice.

V Plzeňském kraji vás KOMPAS 2020 nasměruje do Zámecké galerie a dalších míst v zámku Hrádek u Sušice, na šumavskou rozhlednu Špičák, do Zoologické a botanické zahrady města Plzně, na zámek Zbiroh a na koupaliště Tachov s možností návštěvy rozhledny a historické jízdrny ve Světlých. (tz)

Ilustrační foto Jaroslav Vogeltanz

PODPORUJÍ NÁS:

Pomáhat má smysl

V lednu přišla naše paní družinářka Lucie Medová s nápadem na akci, jejímž cílem měla být pomoc ohroženým zvířatům v Austrálii. V té době tam zuřily rozsáhlé požáry. Společně s dětmi z celé ZŠ Sedlec (máme pouze 1. – 5. ročník) jsme kreslili obrázky koal a povídali si o tamní situaci. Přímou od dětí vzešla myšlenka australské přírodě pomoci a obrázky zpeněžit. Paní družinářku napadlo, že bychom mohli uspořádat jejich aukci na školním Facebooku. Aukce se opravdu uskutečnila a bylo vybráno celkem 9 957 Kč. Tuto částku jsme dorovnali na rovných 10 000 korun, které jsme společně s dopisem pro vedení Zoo Praha odeslali na účet veřejné sbírky Zoo Praha „Pomáháme jim přežít“. Jsme rádi, že se do projektu zapojilo mnoho rodičů a příznivců školy a dokázali tak dětem, že pomáhat má smysl.

Emanuela Vávrová,
učitelka ZŠ a MŠ Starý Plzenec–Sedlec

Mohla by být keřem Karlovarska

Herbář Wendys o střemše obecné uvádí, že v ČR roste roztroušeně až hojně. Pokud jde o Karlovarsko, tak platí, že se tady vyskytuje velmi hojně. Není v západních Čechách další místo, kde by se to jejími bílými jarními hroznými květy tak bělelo, jako právě tady. Keř z čeledi růžovitých doprovází ve stovkách exemplářů tok Teplé od Bečova až po lázeňskou metropoli. Z údolí stoupá i do okolních lučinatých strání. Bílé jsou v době jejího květu, v posledních letech koncem dubna a začátkem května, rovněž břehy Ohře na její cestě Doupovskými vrchy. Ovšem nejhojnějším tamním keřem je mezi Ostrovem a Odeří. Kdepak trnka, ale právě ona. Je doslova všude. Nechybí u žádné vodní plochy, je zastoupena v každém remízku, na každé mezi. A jestli má všude výrazně většinou převahu keřová podoba, zde je častá i její stromová, vícekmenná forma. (eš)

Foto František Hykeš

Zlatá ježura, stříbrní křovináři

V loňském – 26. ročníku soutěže o nejlepší odchov roku v zoo v ČR a SR Bílý slon obsadili hned dvě vrcholné pozice chovatelé ze Zoologické a botanické zahrady města Plzně. V kategorii savců získala prvenství ježura novoguinejská, v kategorii ostatních živočichů se na 2. místě umístila mláďata křovináře němého. Tento had, zvaný bushmaster, je nejdelším zmijovitým hadem. Může dorůst délky až 3,5 m. Obývá podrost deštného pralesa v Jižní a Střední Americe. Kvůli úbytku vhodných biotopů se řadí mezi ohrožené a vzácné druhy. Z celkem devíti květnových vajec se od 6. srpna 2019 postupně vylíhla všechna mláďata, která měřila téměř 50 cm. Plzeňský odchov by měl být podle dostupných informací druhý v Evropě, když prvenství drží dánská zoo Randers Regnskov. Jde o dosud největší chovatelský úspěch v expozici Království jedu, pro niž jde o vlajkový druh.

Soutěž o nejlepší odchov roku v zoologických zahradách v ČR a SR pořádá spolek Česká zoo ve spolupráci s Unii českých a slovenských zoologických zahrad. V roce 2019 do ní bylo přihlášeno 44 odchovů ze 14 zoo. V kategorii savců to bylo 22 odchovů, mezi ptáky 12 a v kategorii ostatní 10 odchovů.

V minulosti v ní budoval například první odchov nosorožce indického v Plzni nebo expozice Česká řeka. (uvv)

Ježura
novoguinejská

Foto Aneta Veberová

Inspirace z Domu historie v Přesticích

Sousloví „zcela jiný“ si současní promotéři více než oblíbili. Všechno možné a často zcela obyčejné je „docela jiné“. Málokdy se ale už dozvíme, v čem jiné. Dům historie v Přesticích sice tuto propagační berličku nikdy nepoužil, ale v jeho případě docela jiné muzeum by bylo na místě.

Instituce umístěná kousek od náměstí pod dominantním kostelem byla slavnostně otevřena počátkem června 2000. Letos má tedy jubilejní rok. Hlavní expozicí je kupecký krám. Ne náhodou. Připomíná rozvinutou kupeckou tradici včetně dobytčích trhů v městečku vzdáleném asi 20 km od Plzně. Vedle nabídky dalších exponátů dává Dům historie ve druhém podlaží každoročně prostor několika výstavám. V přízemí aktuální instalace zase připomínají podle ročního období Velikonoce, advent, Vánoce... Hned v počátcích instituce byly tak zdařilé a jedinečné, že neměly obdobu v celém Plzeňském kraji. Vůbec proto není divu, že zejména připomínka adventu a Vánoc doprovázená ukázkami obyčejů spojených se zimou a koncem roku a ochutnávkami tradičního vánočního cukroví se staly inspirací pro pořádání adventních, vánočních ale i velikonočních oslav na statku Lüftnerka v Zoologické a botanické zahradě města Plzně. A také pro podzimní festival řemesel tamtéž. Proč to nepřiznat: Dům historie v Přesticích byl pro jejich pořadatele velkým vzorem. Takže o to upřímněji mu přejeme, aby o něm bylo toho nejlepšího hodně slyšet i v dalších dvaceti letech a nejen v Přesticích a okolí. (fh)

Další knížku už nenapiše

Zvláště vzácným hostem při slavnostním otevření muzea cestovatelským legendám J. Hanzelkovi a M. Zikmundovi v Zoologické a botanické zahradě města Plzně v dubnu 2014 byl Dr. Miroslav Stingl. Nejplodnější český spisovatel, významný cestovatel a etnograf. Doslova na celém světě vyšlo přes 17 milionů výtisků jeho cestopisných knih. Popsal v nich cestovatelské zážitky z více než 150 zemí a setkání s nepozoruhodnějšími národy, kulturami a kmeny. Stal se čestným náčelníkem indiánského kmene Kikapů (Kiekapoo). Narodil se roku 1930 v Bilíně. Od 80. let minulého století žil v Praze. Za svůj skutečný domov považoval Karlovy Vary.

Žádnou další knihu už M. Stingl nenapiše. Zemřel 11. května letošního roku ve věku nedožitých devadesátin.

Foto Jaroslav Vogeltanz

Jaro bez návštěvníků, bez akcí

Letos začala poprvé hlavní návštěvnícká sezóna v Zoologické a botanické zahradě města Plzně již 1. března. Ve stejný den byla v režii Sdružení IRIS a zoologické a botanické zahrady s velkou pompou vyhnána zima z plzeňské kotliny. Bylo to již po 11., co se průvod s řadou masek vydal z Vinic přes statek Lüftnerku, lochotínské louky k radnici. U Kalikovského mlýna vzplála Morana, aby za pár sekund ji už unášely kamsi do neznáma vody Mže. Na náměstí byla pro jistotu za dohledu primátora města Mgr. Martina Baxy ještě zima spoutána a uvězněna do rakve. Prvním březnem se stala pro rok 2020 prostě mrtvou. Její představitelka Alena Kozáková si přitom ale posteskla: „Vždyť jsem letos nic nepředvedla, jako bych ani nebyla a takový osud...“ A měla pravdu. V nížinách nenapadal žádný sníh a šesti až desetistupňové noční a ranní mrazy, které přinesl týden od 23. do 29. 3., tedy první jarní týden, byly intenzivnější, než těch několik málo poklesů teploty během zimy.

Posunutí hlavní návštěvnícké sezóny o jeden měsíc vpřed (mimo DinoParku) s sebou přineslo též úpravu vstupného. Ředitel zahrady Ing. Jiří Trávníček v exkluzivním rozhovoru pro Mladou frontu Dnes k oběma změnám uvedl:

„V souvislosti s dlouhodobým vývojem klimatu a jarního počasí a zájmem návštěvníků z posledních let o dřívější letní délku otevírací doby a další servis přistupujeme po zralé úvaze k rozšíření hlavní sezóny o březen. Do budoucna tak bude hlavní sezóna osmiměsíční a vedlejší zimní vždy od listopadu do konce února.

Úpravu vstupného si vynutilo neustálé zdražování všeho napříč obory, růst cen energií, krmiv, léků a dalších nákladů. K úpravě přistupujeme po několika letech a činí v průměru pouze 10 procent. Není tedy výrazně skoková,“ zdůraznil J. Trávníček.

První prodloužená hlavní sezóna však neměla dlouhého trvání. V příštích dnech ji – ostatně jako mnoho ostatního – ovlivnila opatření proti šíření koronavirov. Desátého března vláda oznámila počínaje příštím dnem uzavření všech základních, středních a vysokých škol. Provoz se

Foto IRIS Miroslav Volf

Jaro začalo v Plzni oficiálně již 1. března. Vyhnáním zimy a zahájením hlavní návštěvnícké sezóny v zoologické a botanické zahradě.

omezuje i v dalších veřejných místech. Činnost přerušila například všechna informační centra Národního parku Šumava. Jak postupovat v zoologické a botanické zahradě? Některé zoo se rovněž uzavírají, ale v plzeňské převládá názor nechat ji otevřenou, aby měli rodiče s dětmi kam chodit. Se zpřísňujícími se a rozšiřujícími se opatřeními však dochází k uzavření stravovacích zařízení a pavilonů. Tedy míst, v nichž se může sejít více než 30 osob. A to je zakázané. Vstupné se upravuje směrem dolů.

Od pondělí 16. 3. vyhláší vláda celostátní karanténu a omezuje na minimum pohyb občanů. Pokladny zahrady se už ráno neotevírají. Letos tak poprvé nebude platit letitý slogan Zoologická a botanická zahrada města Plzně – otevřena 365 (případně 366) dnů v roce. Zároveň dochází ke střídavé úpravě pracovní doby tak, aby v případě nákazy koronavirem mohla o zvířata vždy pečovat druhá skupina ošetřovatelů.

Je jasné, že 21. března se nebude vítat jaro, otevírat Česká řeka a probouzet les. A 4. dubna se nebude konat ptačí sobota. Optimisté věří, že Velikonoce už snad budou normální. Jejich víru jim však bere 30. března prodloužení karantény do soboty 11. dubna. Tedy do půlky Velikonoc... Přes celkem příznivé počty nemocných se karanténa prodlužuje na další dny.

Jedenadvacátého dubna přináší média zprávu o snaze části zoo sdružených v Unii českých a slovenských zoologických zahrad o dřívější zpřístupnění zoo dříve než vládou předpokládaným termínem určeném na 11. května. Hlavním důvodem je značný ekonomický propad.

Mezi opatřeními z následujícího zasedání vlády postupně rozvolňujícími restriktce zavedené proti šíření koronaviru se objevuje i otevření zoologických a botanických zahrad pro veřejnost od pondělí 27. dubna. Ovšem bez pavilonů a dalších vnitřních prostor. Ty se mají vrátit do obvyklého režimu 25. května. Pokladny však zůstávají nadále uzavřené. Návštěvníci si mohou podle nařízení vlády koupit vstupenku pouze on-line. To se však lidem příliš nelíbí. Navíc několik prvních dnů nelze využít permanentky. Návštěvnost se tak v plzeňské zoologické a botanické zahradě počítá v příštích dnech pouze v řádu nižších stovek osob.

(hy)

Foto František Hykeš

Z obvyklých jarních akcí zbyl letos jen hezký plakát...

**První náměstek primátora města Plzně
Mgr. Roman Zarzycký o svém profesním i osobním
vztahu k zoologické a botanické zahradě**

Pandemii překonala bez „ztráty kytičky“

V pondělí 27. dubna se po dlouhých 42 dnech opět otevřely brány zoologických a botanických zahrad. Návštěvníci se mohli začít opět procházet alespoň po jejich volných prostranstvích. Znovuzahájení hlavní návštěvnícké sezóny se zúčastnil 1. náměstek primátora města Plzně Mgr. Roman Zarzycký (ANO).

Co jste řekl přítomným novinářům?

Především jsem vyjádřil podporu týmu pana ředitele Ing. Jiřího Trávníčka, kterého si velmi vážím. Poděkoval jsem za překlenutí pandemie bez tzv. „ztráty kytičky“. Vyzdvihl bych například nastavení nouzového fungování ve dvou týmech, zachování původního počtu kmenových zaměstnanců a udržení standardu péče o zvířata. Pro zaměstnance to znamenalo řadu komplikací, které ale zvládli se ctí. Zároveň jsem učinil jasný příslib, že jsem připraven spolu s kolegy naší zoo pomoci sanovat v maximálně únosné míře výpadky v příjmech.

A co byste tlumočil na adresu Zoologické a botanické zahrady města Plzně čtenářům časopisu IRIS? Chtěl bych jen zdůraznit, že vaše slova budou číst lidé nejen v Plzeňském kraji, ale vzhledem ke vkladu tohoto čísla do předplatitelských Mladých front Dnes rovněž v krajích Jihočeském, Karlovarském a Středočeském.

Vzhledem k tomu, že mám v gesci také destinační organizaci Plzeň Turismus, chci je do naší krásné zoo pozvat. Je to jedna z nejhezčích a nejoblíbenějších turistických atrakcí na našem území. V minulých letech jsme otevřeli unikátní dílčí projekty, např. pavilon motýlů, kteří volně poletují mezi návštěvníky. Za pozornost stojí všechna naše zvířata, ale já osobně miluji pohled na berberské lvy, tučňáky a český statek. Moje děti zase oceňují velmi pestrý pavilon hadů a plazů, stejně tak zdánlivě obyčejné, ale kontaktní kotce s králíky.

Skvělá je také návštěva pavilonu lidoopů s šimpanzí slečnou narozenou letos na Nový rok.

Jaké je to mít v portfoliu instituci, za něž zodpovídáte, rodné stříbro města Plzně – její zoologickou a botanickou zahradu?

Vím, že se mohu na management i zaměstnance naší zoo spolehnout, jsou to lidé na svých místech, kteří znají do detailů potřeby zvířat. Zároveň je to

velká výzva, stále plánujeme rozšíření areálu o řadu dílčích projektů. Samozřejmě nejen mým snem je výstavba slonince. Nerad bych zapomněl na krásy naší botanické zahrady, která uspokojí každého milovníka flóry. Možná právě proto jsme minulý rok překonali návštěvnícký rekord 500 000 lidí.

Jste čestným kmotrem lva berberského, tučňáků Humboldtových a velblouda dvouhrbého. Máte v zoo ještě nějaké zvláště oblíbené zvíře? Mám jich spoustu. K těmto třem mám samozřejmě osobnější vztah, nicméně líbí se mi volnost, kterou naše zoo poskytuje žirafám, zebřím, tygrům a dalším. Na druhou stranu se musím přiznat, že mám obrovský respekt z plazů, konkrétně hadů. Ve zkratce to lze charakterizovat tak, že mám raději teplokrevná zvířata.

Když přijdete do zoologické a botanické zahrady soukromě, jako otec, kam míří vaše kroky především?

Přírodu mám rád, jsem otec třech dětí, takže mi to přináší opravdovou radost. Abych se přiznal, pokud je teplo, většinou nejmenší dceři jdu pro nanuk (smích). Ale nejvíce se zdržím obvykle u tučňáků, lvů, šimpanzů a pak právě u králíků.

V rozvojových plánech má Zoologická a botanická zahrada města Plzně vybudování velké expozice na polích a loukách jižně od stávajícího areálu nazvanou Sloni na Mži. V jakém je investiční záměr stádiu příprav?

Co se slonů týká, je to velký sen pro celou Plzeň. Je ale třeba říci, že se jedná o astronomickou investici v řádu téměř jedné miliardy korun. Samo město Plzeň si s ní neporadí, navíc výpadky v rozpočtu po pandemii budou značné. Finalizuje se projektová příprava, máme projednání na všech dotčených orgánech, musíme ale najít zdroje. To je ten nejtěžší úkol. Ale ve Slony na Mži stále věřím. (r)

Foto Kateřina Misíková

Do třetice Francie

Počátkem března (9. 3.) odcestoval již třetí mladý lev berberský z plzeňské zoologické zahrady do Francie. Konkrétně téměř dvouletý samec Deema do zoo Parc Zoologique de La Boissière du Doré. V moderním rozsáhlém výběhu se dočkal lvič a jeho hlavním úkolem je založit nový rod. To se již podařilo samici Amiře, prvnímu úspěšně odchovanému mláděti lva berberského v Plzni. V rakouském Herbersteinu přivedla na svět trojčata – samé samečky. V Zoologické a botanické zahradě města Plzně tak nyní zůstávají devítiletý samec Mates, pětiletá samice Tamika a poslední z mláďat – mladý lev Dabir. Ten odjede do jině zoo v průběhu letošního roku. Tento v přírodě vyhynulý poddruh lva pustiného je v Plzni chován od roku 2002, množí se od roku 2016. (uw)

Na prvním místě jsou zvířata

Rozdělení ošetřovatelů a dalších provozních pracovníků Zoologické a botanické zahrady města Plzně do dvou skupin, jež se nebudou potkávat, mělo předejít v případě zanesení koronaviru paralizování chodu zahrady. Určitě moudré a velice praktické a potřebné opatření. Vždyť jak třeba pečovat o šelmy, kdyby byli všichni jejich ošetřovatelé v karanténě? Situace, s velmi složitým řešením.

Co toto několik týdnů trvající opatření znamenalo pro samotné ošetřovatele?

Milan Hřebík, ošetřovatel ptáků:

To, co děláme normálně ve čtyřech lidech, znamenalo udělat po zavedení cyklů ve dvou. Navíc opatření přišlo v době, kdy se vytvářejí po zimě

pro ptáky optimální podmínky pro hnízdění, kdy se přechází ze zimního krmení na letní. To znamená jezdit se do okolí zahrady pro zelenou trávu a okusy, to je pro větve keřů s pupeny, mladými lístky a květy. Samozřejmě, to od nás vyžadovalo značné úsilí a nasazení, i když kompenzované dvěma volnými dny. Ale přizpůsobit pracovní cyklus riziku karantény bylo nutné a myslím, že naprostá většina zaměstnanců to také tak přijala. Chápali, že je to ve prospěch jejich svěřenců.

Jiří Doxanský, vedoucí ošetřovatel v expozici Akva tera na Palackého třídě:

Je samozřejmě rozdíl, zda jsou na stejný objem práce čtyři nebo dva lidé. Určitě to není zbytečné opatření. A zvládáme to. Vzhledem k uzavření expozice pro veřejnost nám ubyla práce s čištěním skel akvárií a terárií a odpadlo veřejné krmění a provázení školních a dalších skupin. Určitě se ale už všichni těšíme, až se vše vrátí do vyjetých kolejí. (rd)

Foto 2x Kateřina Misíková

Kmotři, jste prostě báječní!

Martin Vobruba, tiskový mluvčí Zoologické a botanické zahrady města Plzně

Plzeňská zoo zažila, kromě stěhování z Doudlevec na Lochotín, kdy nebyla v provozu pro veřejnost celé dva roky, historicky nejdelší uzavírku. Překonala povodně i všechny větrné bouře, při nichž šlo maximálně o jeden den.

Od prvních dnů protikoronavirových opatření, kdy bylo jasné, že zoologické zahrady přijdou

o mnoho prostředků, poptávali jejich příznivci různé cesty a formy pomoci. Jako hlavní se ukázala možnost adopce zvířat. Již mnohokrát na stránkách Irisu zazněla informace o vánočních adoptcích. Tentokrát ale zaznamenáváme další rekord. Tím příjemnější, o jaké množství nově uzavřených adoptcí jde. Téměř denně se hlásilo několik nových

zájemců a hledalo druhy a zvířata dosud neadoptovaná. Dostalo se tak na ibise, jeřáby, zoborožce, goral. Ovšem ozvala se i řada stávajících z více než 400 kmotřů. Svoji adoptci obnovili dřívě, nebo navýšili o další zvíře. Před koronakrizí měla poslední adopce číslo 1482. Během ní padl další milník – 1 500. adopce uzavřená od roku 1991. Číslo pochopitelně rostlo dál a dál. Na webových stránkách Zoologické a botanické zahrady města Plzně přibývala nová a nová jména kmotřů. Dne 21. dubna byla uzavřena adopce číslo 1526. V grafické dílně propagačního oddělení se zrodil i speciální „krizový certifikát“, který byl na vyžádání zasílán elektronicky nebo vytisknutý. Pro informaci kmotřů vznikla i samostatná facebooková skupina.

K 15. květnu se počet adoptcí posunul již k číslu 1567. A další jsou v jednání. Zvíře si adoptovalo též několik zaměstnanců zahrady.

V září na tradičním setkání kmotřů se potkáme s mnoha novými tvářemi a moc se těšíme. Skončíme, jak jsme začali: Přítele a kmotři zoo – jste prostě báječní!

Foto Kateřina Misíková

„Koronavirového kmotra“ má i goral západní.

Přijeli kvůli vstupnému

Mezi prvními návštěvníky po znovuotevření Zoologické a botanické zahrady města Plzně v pondělí 27. dubna byl i manželský pár z Karlových Varů. Vůbec mu nevadila vzdálenost mezi oběma krajskými městy, aby alespoň vstupným podpořil ekonomiku více než měsíc pro veřejnost uzavřené zahrady. (rd)

IRIS

AKVA TERA

Seznamme se: Jsme hadi gurmáni!

Na začátku roku 2018 byly Poklady ostrovů v pavilonu s nosorožci indickými prezentovány jako roční výstava, která má návštěvníkům zpestřit procházení jeho interiérem. V současnosti je regulérní expozicí a naopak novinkou a výstavou v jejím rámci je Hadí bistro. Představuje devět hadích potravních specialistů.

Slepáku nažloutlému chutnají mravenčí kukly. Je to had připomínající spíše větší dešťovky, i když může být dlouhý až 40 cm. Žížaly a hmyz zase loví lykodon obecný. Skořápkaté plže vyhledává šnekojed kýlnatý. V zoo je chován výjimečně. V Evropě se s ním lze setkat jen ve třech, z toho dvě jsou české – pražská a plzeňská. Vejcožrout africký pátrá po hnízdech, aby se nasytil ptačími vejci. Po dobu, kdy ptáci nehnízdí, nepřijímá potravu a žije z tělesných zásob. Naopak po vejcích plazů slídí madagaskarská užovka. Vodnářka pruhovaná je robustní had s velkou širokou hlavou. Žije ve sladkovodních

Lykodon obecný

bažinách, rybnících a lesních tocích, čemuž přispívá i své chuti. Živí se rybami a žábami. To hroznýšovec jamajský se zaměřuje na lov netopýrů v jihoamerických jeskyních. Bradavičnick jávský tráví většinu života v ústích řek, jezerech, brakických vodách a občas i v moři, proto loví ryby. Pod vodou

vydrží na jeden nádech až 40 minut, přičemž k novému nadechnutí stačí pouhých deset až dvacet vteřin. Asijská bičovka nosatá nehybně číhá na svou kořist zavěšená ve větvích stromů. Pochoutkou jsou pro ni ptáci a ještěři.

Foto Jaroslav Vogeltanz

(kola)

Pták roku ze zápraží

Josef Hart

„Opravdové jaro je tady, přiletěly jiříčky,“ sděloval každoročně radostnou zprávu strýc, když jsem se za ním přijel podívat do jeho venkovského stavení s malým hospodářstvím. Naopak o několik měsíců později nezapomněl nikdy hned po přivítání zdůraznit: „Brzy bude po létě. Jiříčky vysedávají na drátech a připravují se k odletu.“ Bylo to ještě v době, kdy byly hojným opeřencem. Hnízdily ve stájích i na lidských příbytcích. Sám strýc měl u dveří do domu tři hnízda. Nikdy mu nevadila, natož aby se je snažil zlikvidovat... Patřily tak nějak k němu, k jeho životu...

Letos vyhlásila Česká společnost ornitologická (ČSO) jiříčku obecnou Ptákem roku. Udělení titulu má upozornit na ubývání vhodného životního prostředí vlivem stavebních úprav a zásahů do hnízdišť.

Jiříčka je tažný druh zimující v Africe. Kde ale přesně, známo není. „Víme, že jiříčka při cestě do zimovišť překonává Saharu, ale kam až doletí, to je záhadou. Řeší ji odborníci napříč celým kontinentem. Navzdory desítkám tisíc kroužků se nám dosud ani jeden nevrátil ze země jižně od Sahary,“ vysvětluje ornitolog Lukáš Viktora. „Díky kroužkování ale víme,“ pokračuje v poodhalování způsobu života jiříček, „že se věrně navrací tam,

Foto Jan Ševčík

kde hnízdí. Na hnízdiště přilétají na přelomu dubna a května, s prvními z nich se můžeme setkat kolem svátku svatého Jiří 24. dubna. Buď využívají staré hnízdo, anebo, pokud nemohou, staví nové z bláta a slin. Umisťují ho vždy na vnější zdi budov, nejčastěji pod římsy, do okenních nik nebo zapuštěných lodžii. V souladu s člověkem žijí po tisíciletí a dlouhodobě se jednalo o vztah harmonický. Trhliny začal získávat až v poslední době. Intenzivní velkoplošné hospodaření narušující pestrost krajiny, masivní aplikace chemikálií – to vše způsobuje úbytek hmyzu jak ve volné krajině, tak v zastavěných oblastech. K tomu se přidává i další, poměrně nový trend – shazování jiříčcích hnízd v obavách z hromadícího se trusu pod nimi. Přitom stačí pod ně umístit podložku, která ho zachytí a my se nepřipravíme o malé pomocníky, kteří nás zbavují komárů, mšic, muchniček a dalšího hmyzu,“ připojuje radu L. Viktora z ČSO.

Jiříčka je společenský pták, kolonie mohou čítat desítky, vzácně až stovky párů. Oproti vlaštovce je o něco menší a má opeřené běháky až k drápkům. Ačkoliv se řadí k pěvcům, má – obdobně jako příbuzná břehule – nenápadný projev – tiiché švitoření. Celková populace jiříček u nás kolísá mezi 600 000 – 1 200 000 páry. V letech 1982 – 2018 vykázala mírný vzestup.

Nová hnízda staví oba partneři společně. Je to precizní stavba s hmotností okolo poloviny kilogramu, složená přibližně z tisícovky slisovaných a slinami pospojovaných kousků bláta. Pracují na něm 10 až 14 dní podle počasí a dostupnosti materiálu; ten získávají v okruhu do půl kilometru od hnízdiště. Hotovou hrubou stavbu nakonec vystelou stébky a jako tepelnou izolaci využijí peří.

Většina párů hnízdí dvakrát ročně. Snáší v průměru od čtyř do pěti vajec. Krmení mláďat zabere 22 až 32 dní. Méně známá je skutečnost, že s výchovou potomků narozených z druhého hnízdění (může být i v druhé polovině září) pomáhají starší sourozenci vyhlíželi z první snůšky.

Napravili chybu předchůdců

Při kompletní rekonstrukci a zateplení budovy Základní školy ve Štěnovicích před pěti lety zanikly přirozené hnízdní dutiny pro rorýse obecné a současně byla odstraněna i všechna hnízda jiříček obecných. V důsledku ztráty hnízdišť populace obou ptačích druhů v obci výrazně klesly. To ale nenechalo lhostejnou učitelku Mgr. Jitku Hněvsovou. Spolu s vedením školy a Štěnovic začala záležitost řešit. Počátkem letošního roku se spojila s Pavlem Steinbachem z Dobrovolného ekologického spolku ochrana ptactva v Plzni (DES OP). Ten loni úspěšně instaloval náhradní umělá hnízda pro jiříčky na nákupním centru Olympie. V polovině dubna umístil společně s místními prvními 20 hnízdních budek pro rorýse a 20 hnízdních náhrad pro jiříčky také na budově ZŠ ve Štěnovicích. Spolek si vzal za své technickou stránku věci a realizaci, škola nakoupila budky. Nebylo to laciné, ale předešlé vedení školy ptačí hnízda neřešilo a nepostupovalo správně. (km)

Foto Tatána Typltová

AKVA TERA

IRIS

„Modrásci“ se opět množili

Vedoucí ošetřovatel specializované expozice Zoologické a botanické zahrady města Plzně Akva tera na Palackého tř. Jiří Doxanský považuje stromového varana modrého z indonéského ostrova Bathanta za nejkrásnějšího ze všech druhů varanů. Letos se po tříleté přestávce dočkal opět mláďat.

Ve specializované expozici žije varan modrý od roku 2004, kdy se zde postarali o několik jedinců zabavených pašerákům plazů.

Jako druh byl popsán teprve na začátku tohoto tisíciletí v roce 2001. Poprvé se ho plzeňským chovatelům podařilo rozmnožit v roce 2006. Jednalo se tehdy o unikátní úspěch, neboť to byl první odchov v zoo na světě. Od té doby je tento velice vzácný varan vlajkovou lodí specializované expozice a světlo světa zde už spatřilo více než 50 malých varanů.

Za zmínku stojí i odchov u krajty zelené. Jde sice o každoročně se na jaře opakující množení, ale

Foto Jiří Doxanský

třiašedesát malých hadů vedle sebe, to je už porce mláďat! Dalších 60 vajec je přitom ještě v inkubá-

toru. Spolu s nimi se tam na vylíhnutí připravují též krokodýli čelnatí. (zh)

Pozor na ně: *Jsou zrádné a nebezpečné!*

Jedová zahrádka. Nejprve vyrostla v keramických nádobách umístěných před voliériami u Tropického pavilonu. Po celkové rekonstrukci prostranství v roce 2019 ustoupila k výběhu plameňáků. A přibýlo v ní druhů. Během zimního období ji ještě doplnila prosklená vitrína s houbami. Vesměs jedovatými. A těch několik druhů požitelných může sloužit jako varování: Člověče, měj se na pozor. I absolutně jedlá a výborná houba, je-li zapařená nebo přešlá mrazem, ti může způsobit pěkně nepříjemné zažívací nebo i další problémy. Expozici sice dominuje muchomůrka červená, ale ta zrovna k těm nejedovatějším nepatří. V nebezpečnosti vedou, což snad ví každý školák, její příbuzné – muchomůrka tygrovaná a zelená.

Umělý pažit s pampeliškami má návštěvníkovi snad napovědět, že houby rostou nejen v lese. Louky hostí výborné bedly a pečárky žampiony. Ale pozor – je mezi nimi skryt i pěkný kujón: Pečárka zápašná. Je sice podobná všem ostatním, je však jedovatá. Naštěstí se dobře pozná podle jasné žlutající bázi třeně. Některé prameny o ní mluví jako o celkově jedovaté, jiné jen jako o částečně či pouze za syrova. Ale, vyhněte-li se jí obhlédnutím, neprohlopíte.

Každý, kdo se u jedové zahrádky v Zoologické a botanické zahradě města Plzně zastaví, se asi po chvíli podiví, kolik je jich z našich rostlin jedovatých. I když popravdě – zvážíme-li, že tuzemská květena obsahuje na 2 200 původních druhů, (s nepůvodními je to asi o 1 300 více), o tak velký počet zase nejde.

Prošli jsme se jedovou zahrádkou a vybrali pro vás rostliny se zajímavým „rodokmenem“.

Blín černý jakoby jedovatost vyslal z mdle žlutých, potouchle nepříjemných kvítků. Navíc náleží mezi lilkovité, do čeledi, kde se to jedovatými druhy jen hemží. Jde o jedno až dvouletý teplomilný ruční plevel; v západních Čechách se objevuje jen ojediněle. Odporně páchne. Ve středověku byl spojován s čarodějnictvím. Ještě počátkem 20. století byly předepisovány astmatikům blínové cigarety.

Vedle rostoucí **lilek potměchuť** není také příliš rozšířený. Nejčastěji se s ním setkáme v pobřežních porostech. Nebezpečný je tento lianovitý keřík zvláště pro děti, neboť jeho červené plody chutnají zpočátku nasládle. Velká část lilkovitých rostlin obsahuje více toxických látek. Nejznámější jsou solanin – obsažen je např. v plodech a klíčcích brambor, nikotin – ten je v tabáku a petúniích či atropin přítomný kupříkladu v ruliku zlomocném.

I čeled pryskyřníkových patří k těm, v nichž je jedovatých rostlin více než ve většině ostatních. Jedovatost **pryskyřníku vyššího**, květiny, jež v druhé polovině jara zbarví vlhké louky do žluta, je obecně známá. Naštěstí v usušeném stavu svoji toxicitu ztrácí. Bez obav se tak dá krmít i senem z kyselých luk, jichž bývalo u nás před nástupem agrochemie velké množství.

Čemeřice smrdutá v naší přírodě neroste, ale brzy zjara zdobí společně s dalšími druhy čemeřic nejednu zahrádku. Dříve bývala poměrně oblíbenou léčivkou s použitím pro lidi stejně jako dobytek. Lektvarem z ní se vyháněli z těla paraziti, likvidovaly se jím vši a svrab. Toxická jsou zejména semena a oddenky. Jed se vstřebává pomalu, otrava je zvláště nebezpečná pro lidi s nemocným srdcem. U nich může končit i smrtí. Toxické jsou i všechny druhy **koniklece**. Rostliny, jež z volné přírody už téměř vymizela a častěji je ke spatření spíše v zahrádkách.

Toxická je i jarní žlutá ozdoba našich stepí – **hlaváček jarní**. Stejně jako jeho příbuzný – zářivě červený **hlaváček letní**. Krásný plevel rostoucí v teplejších oblastech na okrajích polí je však díky moderní agrotechnice silně na ústupu. Zřejmě ho stihne podobný osud jako už dříve potkal též jedovatý **koukol polní** z čeledi hvozdíkovitých. Dnes je v ČR silně ohroženým druhem.

Pod nejvyšším stupněm ochrany je též až 130 cm vysoká lesní rostlina **kýchavice černá**. Nejblíže západním Čechám roste ve Džbánu na pomezí Lounska a Kladenska. Zajímavostí je, že rozkvetá až kolem desátého roku od vyklíčení.

Náprstník velkokvětý a **náprstník červený** jsou statné v létě kvetoucí rostliny pasek a světlých

lesů. Často se obě pěstují v zahradách, ale pozor, příliš se to neví – celé jsou prudce jedovaté. Ovlivňují činnost srdce.

Pelyněk pravý máme mnozí zařazený mezi léčivkami. Přesto patří i do jedové zahrádky. A platí to nejen o něm, ale řadě dalších léčivých bylin. V malých, odborně naordinovaných dávkách pomáhají, neodborné užívání nebo předávkování může způsobit vážné zdravotní problémy. Pelyněk pravý je statná dřevnatější rostlina, má ráda teplejší podnebí. Pro svoji hořkost se používá jako přísada do hořkých vín, likérů a nealko nápojů typu tonik. Její snítka se může přidat k tučným pokrmům na podporu trávení. Ve větším množství vyvolává opojné stavy, ale také závratě a křeče. Určitě ve střehu před ním by měly být těhotné ženy!

Spíše jako léčivka s mnoha účinky je v lidovém léčitelství znám také vsudypřítomný žlutě kvetoucí plevel **vlastovičník větší**. Jedovatá je celá rostlina, zejména však latexové mléko. Bývalo využíváno k vypalování bradavic.

Následující rostliny jsou součástí naší domácí flóry, ale často jsou též pěstovány v zahrádkách. **Sněženka podsněžník** je mírně jedovatá. Toxicitu způsobují látky obsažené zejména v cibulích. Otrava se projevuje průjmem, zvracením, bolestmi břicha. Stejně tak jen mírně jedovatý je **barvínek menší**,

který znovu nabývá na významu v homeopatii. To **konvalinka vonná** je už mnohem nebezpečnější. Nejčastěji způsobují otravu jasné červené bobulky, ale toxická je celá. Literatura dokonce uvádí, že otravu – projevuje se zažívacími potížemi – může způsobit i vpití vody, v níž byl svazek konvalinek.

Ve světlých humózních listnatých a smíšených lesích se sejdem s dvěma velmi jedovatými druhy – **vráním okem čtyřlístým** a **lýkocem jedovatým** (na fotografii). Před vráním okem varovaly děti

o prázdninách snad všechny babičky, když se vydávaly na borůvky. Zaměnitelnost je přitom vzhledem k odlišným stanovištním podmínkám velmi malá. Navíc bobule vráního oka jsou odporně hořké. To lýkovec je mnohem zákeřnější! Jedovatost má nejen v druhovém jméně, ale i v těch lidových: mordýř lidský, vrah lidský. Opadavý keřík velký mezi 30 až 150 cm rozkvetá brzy na jaře. Silně voní. A už delší přivonění může způsobit zdravotní potíže – bolesti hlavy, závratě. Nejedovatější jsou jeho červené bobule. Smrtelná dávka pro dospělého člověka je 10 až 12 plodů, těžké otravy může způsobit už sedm bobulek. Naštěstí jsou odporně hořké. Obdobně jedovatý je i druhý u nás volně rostoucí lýkovec – **I. vonný**.

Bolehlav plamatý z čeledi mrkovicových, dříve mrkovitých, je až přes dva metry vysoký jedovatý plevel. Rozšířil se k nám ve středověku. Ve 20. století téměř vymizel, ale již v 80. letech přišel jeho cambeck. Většina mrkovicových si je značně podobná, ale nezaměnitelným znakem bolehlavu je pronikavý pach po myšíně. V antice býval součástí jedu, který se používal k popravám. Odvar z něho byl zřejmě podán i athénskému filosofovi Sokratovi.

Kdo by jedl cibulky sněženek, pil vodu z vázy s konvalinkami, lízal hořké latexové mléko z vlaštovičníku? Ovšem záměna bezu černého s **bezem chebdí** by mohla být celkem logická. Vždyť ten

první má široké využití v léčitelství, farmácii a potravinářství. Lidová moudrost praví: Před heřmánkem smekni a před bezem klekni. Tomu druhému je lepší se vyhnout. Oproti bezu černému a bezu červenému (hroznatému) – rovněž mírně toxickému, je chebdí bylinného vzrůstu, i když může dorůst až dvoumetrové výšky. Obvykle je však nižší. Roste především v teplých oblastech republiky – v příkopech, na křovinatých stráních, v lesních lemech. Je vytrvalý. Plodenství je obdobně jako u bezu černého složeno z mnoha tmavofialových až černých peckoviček. Právě ty jsou nejedovatější. Nebezpečí představuje rovněž pro dobytek. Ani bez chebdí však není současně bez léčivých účinků. (zh)
Foto 3x František Hykeš, Miroslav Volf

Damani pralesní – novinka roku 2020!

Kristýna Rothová, ošetřovatelka

V lednu 2020 byl do plzeňské zoo dovezen pár damanů pralesních (*Dendrohyrax dorsalis*) ze Zoologické zahrady v Ostravě. Oba zástupci rodu *Dendrohyrax* jsou chováni velmi ojedinelé. Zatímco damana pralesního nyní vlastní tři zoo – v Ostravě, Jihlavě a nyní též v Plzni, daman stromový zůstává výsadou ostravské zoologické zahrady.

Damani obecně jsou velmi zajímaví tvorové se spoustou fyziologických odlišností. Tato malá zvířata příbuzná slonům mají v plzeňské zoo dlouholetou tradici, a to zejména chov damanů stepních a kapských. Objevili se zde dočasně i další druhy,

takže letošní novinka je už zdejší pátým druhem damana. V současnosti jsou tu zastoupeni daman stepní, kapský a pralesní. Návštěvníci mohou všichni tři druhy pozorovat v expozici části zahrady.

Damani pralesní importovala z Toga ostravská zoo v roce 2016. Od té doby je jejím cílem budovat jejich stabilní populaci pro chov v lidské péči. V roce 2018 se podařilo získat tyto damany i kolegům z jihlavské zoo. Nyní je obě zmíněné zoologické zahrady úspěšně a pravidelně množí a celková populace čítá 14 zvířat.

Plzeňská zoo získala velice vzácná zvířata. Samice Sibiti je potomkem rodičů z volné přírody a její rozmnožení je proto velmi důležité. Sibiti i samec Togo jsou mladí dvouletí jedinci, takže mláďata na sebe snad nenechají dlouho čekat.

Damani pralesní obývají expozici v pavilonu nočních afrických savců. Vystřídali zde osináky africké, kteří jsou nyní v expozici kaloňů plavých. Prozatím se s novými damany ošetřovatelé učí pracovat, neboť se jedná o zvířata se specifickou krmnou dávkou tvořenou zejména okusem (většinou s pokud možno zelenými listy), listovou zeleninou a speciálními granulami pro listožravá zvířata. V zimních měsících bylo sehnat zelené listy velkým oříškem, který nás odkázal na vyřezávání ostružin za jakéhokoliv počasí. Nyní, kdy je sezóna zelené v plném proudu, zkusíme, co bude damanům chutnat nejvíce. Jinak se jedná o bezproblémové a klidné tvory. Pokud se v chovu damanů pralesních naše zoo osvědčí, uvažuje se rovněž o pořízení damanů stromových a tím prohloubení spolupráce s ostravskou zoo v chovu damanů rodu *Dendrohyrax*.

Foto Kateřina Misíková

Desáté mládě v desátém roce

První jedinci jihoamerických stromových dikobrazů kuandu obecných se v plzeňské zoo poprvé objevili v roce 2011. Patří tak k ní již desátým rokem. Zvířatům se zde daří, mláďata chovného páru postupně obohacují o tento druh další zoo. Plzeňská populace je v tuzemsku v počtu potomků nejúspěšnější.

Letošní malý kuandu přišel na svět v únoru. Je to samička a jubilejní 10. pokračovatel rodu. Rodí se zrzavě zbarvení, ale již po několika týdnech života se přebarví do barvy dospělce.

Foto Kateřina Misíková

Kuandu je lesní, býložravý, převážně samotářský živoch. Má ovíjivý ocas. Ve dne spíše odpočívá, v noci vyráží na výpravy. Plzeňská zoo nyní chová čtyři druhy hlodavců příbuzných dikobrazům: U Sibiřského srubu klasické dikobrazy, v Tropickém pavilonu dikobrazy neboli osináky filipínské z ostrova Palawan, v africkém nočním pavilonu osináky africké a již zmiňované kuandu. Jejich domovem je společná jihoamerická expozice s drápkatými opičkami v Amazonském pavilonu. (mv)

LIST Z HERBÁŘE IRIS

Věhlasné léčivky stejně jako koření

Rozmarýn (*Rosmarinus*) je rod stálezelených aromatických keřů nebo polokeřů s úzce kopinatými nebo čárkovitými listy z čeledi hluchavkovitých. Jejich domovem je Středomoří a severozápadní Afrika. Jak uvádí Wikipedie, podle molekulárních fylogenetických studií ze začátku 21. století je rozmarýn nově součástí široce pojatého rodu šalvěj (*Salvia*). Některými autory je klasifikován dokonce jako jeho podrod.

Rozmarýn lékařský (*Rosmarinus officinalis*) v květináči, případně na zahradě se těší, coby všestranně užitečná bylina, stále většímu zájmu. Jeho pěstování je velice snadné. Nejjednodušším způsobem množení je řízkování. Dá se ale vypěstovat i ze semen. Ta ovšem nemají příliš velkou klíčivost a klíčící doba je dlouhá – čtyři až osm týdnů při ideální teplotě okolo 25 až 30 °C. Substrát pro pěstování rostliny by neměl být těžký, přespříliš výživný a přemokřený. Rozmarýn má rád slunné stanoviště, toleruje ale i stín. Během zimního období je na péči poněkud náročnější.

Již zmíněná šalvěj (*Salvia*) roste na rozdíl od rozmarýnu i u nás. Se 700 až 1 100 druhů je tradičně považována za nejpočetnější rod čeledi hluchavkovitých. Její rozšíření je kosmopolitní; nejvíce druhů se vyskytuje ve Střední a Jižní Americe, ve Středomoří a ve východní Asii. V české květeně se považuje za původních šest druhů.

Pro vysoký obsah účinných látek, především aromatických éterických olejů, je řada druhů po staletí kulturně využívána v léčitelství, kosmetice a gastronomii, jiné se zase pro atraktivní vzhled barevných květů uplatňují v okrasném zahradnictví. Patří též k medonosným rostlinám. Nejužívanější evropskou šalvějí je pravděpodobně šalvěj lékařská (v ČR pěstovaná a jen vzácně zplanělá), známá jako léčivka a koření již od starověku. Šalvěje jsou obvykle vytrvalé byliny, polokeře či keře, zřídka též jednoletky nebo dvouletky. Co do nároků vyžadují většinou teplá a slunečná stanoviště s dobře propustnými nekyselými půdami. V západních Čechách se lze v teplých oblastech nejčastěji setkat se šalvějí luční, která je v ČR nejrozšířenější. (kola)

Rozmarýn
Foto (repro)

Šalvěj luční
Foto (repro)

Přeštické černostrakaté prase
(*Sus scrofa f. domestica*)

Foto: Kateřina Misíková

Nejsme jen jednou ze zoo mezi Prahou a Norimberkem

Patří k nové chovatelské generaci, která získává v zoologických zahradách pozvolna na síle. Má vysokou školu, ale hlavně na rozdíl od mnohých kolegů zde nepracuje proto, že měla jako dítě domácího mazlíčka, ale proto, že si silně uvědomuje, jak je na tom světová příroda špatně a stále hůře. A chce zachraňovat zvířata, jež jsou před vyhynutím. A uvědomuje si, že tím místem jsou právě zoo a do budoucna tento jejich význam nadále poroste. Přečtěte si vyznání KRISTÝNY ROTHOVÉ.

Foto Honza Homolka

Ing. Kristýna Rothová – od začátku vysoké školy věděla, že i s titulem inženýrky se vrátí do plzeňské zoo, do provozu, k chovu zvířat.

„Vím, že leckteré mé kolegy, a zejména kolegyň, dovedla k práci ošetřovatele v zoo dětská záliba ve zvířatech. U mne to ale bylo poznání a touha aktivně pomoci přírodě. Jako dítě jsem sice měla psa a čínčilu, a protože jsem vyrůstala na vesnici, byla jsem ovlivněna obdivem ke koním a prací s nimi. Dlouho jsem se věnovala přirozené komunikaci s nimi. To ale na mé rozhodování nemělo vliv. Být chovatelkou v zoo jsem se rozhodla během studia přírodovědného lycea ve Stříbře. Ve druhém ročníku při odborné praxi, kterou jsem vykonávala v plzeňské zoologické zahradě. A už jsem se myšlenky nepustila. Pracovala jsem zde formou brigád a na základě různých smluv, a to téměř po celé vysokoškolské studium. A když pro mne nebylo místo, výstižněji řečeno nezbývaly na mne ve mzdovém fondu peníze, řešila jsem to dobrovolnickými smlouvami. Tak moc jsem chtěla v zahradě pracovat. Prostě v sedmnácti letech jsem se rozhodla spojit život se zoo, a už se to nezměnilo. Zato spektrum zvířat, o něž jsem se chtěla starat, se několikrát proměnilo. Nejdříve jsem inklinovala přes koně logicky ke kopytníkům. To byl můj velký ideál. Splnil se mi při několika brigádách v pl-

zeňské zoo a naplno ve Dvoře Králové. V roce 2018 jsem vystudovala na Zemědělské fakultě Jihočeské univerzity genetiku. Poněvadž je přece jen vzdálená chovatelství, absolvovala jsem chovatelský kurz vzdělávacího centra SVOPAP při Unii českých a slovenských zoo. Na měsíční praxi jsem byla na nosorožčinci ve Dvoře Králové. Tam jsem pochopila, co obnáší záchranné programy pro kopytníky. V Plzni mi snad byli předurčení ptáci a malí savci. Právě u nich jsem vykonávala první středoškolskou praxi, při níž se zrodila představa o mém příštím zaměstnání. A když jsem získala v posledním ročníku vysoké regulérní pracovní smlouvu, byla jsem zařazena opět k nim. U malých savců jsem zůstala dodnes. Upřímně, ani bych už jinam nechtěla. A nejen kvůli tomu krásnému a současně až neuvěřitelnému příběhu o malé ježurce. Ve Dvoře Králové jsem si totiž uvědomila, že oni mohou vzhledem k rozloze zahrady zachraňovat velká zvířata. My takové prostory nemáme. A je dobře, že se v rámci záchranných programů orientujeme na menší živočichy. Především zásluhou botanika a kurátora ptáků a malých savců Ing. Tomáše Peše se zaměřujeme na zvířata, jejichž chov je

Savec, který snáší vajíčka

Ježura novoguinejská náleží k australským ježurám *Tachyglossus*. Ty byly poprvé popsány G. Shawem v roce 1792. Její pojmenování vycházelo z domněnky, že je v příbuzenském vztahu s jihoamerickými mravenečnickými. Od té doby byl její vědecký název čtyřikrát změněn. Ježura je jedním z nejstarších savců, žije na Zemi 110 milionů let.

Ježura novoguinejská je velká 40 – 45 cm, hmotnost se pohybuje mezi dvěma až pěti kilogramy. Výrazný čenich měří 75 mm. Zaválité tělo je s výjimkou spodní strany, obličejové části a končetin pokryto až 50 mm dlouhými krémovými ostny. Jsou to vlastně přeměněné chlupy. Vyrůstají z kožichu, který mění barvu od rudé až po tmavě hnědou. Končetiny jsou přizpůsobeny rychlému hrabání. Podobně jako ptakopysk má též ježura nízkou tělesnou teplotu mezi 30 – 32 °C. Při hlubokém zimním spánku může klesnout až na 5 °C. Jako všichni ptakořitní má ježura jediný tělní vývod pro exkrementy, moč i vajíčka – kloaku. Mícha zvířete je nejkratší mezi savci – existuje pouze v hrudníku. Lepkavý jazyk, obstarávající obživu v podobě mravenců a termitů, se může vysunout ven z ústního otvoru až na délku 180 mm. Dokáže se pohybovat velkou rychlostí – bylo naměřeno i 100 vysunutí za minutu.

Vzhledem k velikosti těla má ježura na rozdíl od ostatních savců značně velkou prefrontální mozkovou kůru.

Ač savec, líhnou se ježury, podobně jako ptakopysk, z vajíček. Mláďata mají velikost lískového oříšku. Jsou to sice samotářská zvířata, během námluv, trvajících až čtyři týdny, může však volnou samici následovat zástup i desítek samců. Samice se páří pouze jednou za sezónu a každé spojení je úspěšné a výsledkem je jedno vejce. Ve vrhu může být jedno, případně až tři mláďata. Jejich hmotnost nepřesahuje 0,3 a 0,4 gramy.

Ježura se vyskytuje v celé Austrálii, kde je nejrozšířenějším původním savcem. Dále v Tasmánii a na jihozápadě Nové Guineje. Z českých zoo chovají ježury v Praze, Plzni a v Krokodýlí zoo Protivín. (wi)

pro evropskou populaci a záchranné programy nesmírně důležitý. Myslím, že to děláme dobře. Díky tomu máme svou tvář a nejsme jen jednou ze zoo mezi Prahou a Norimberkem.“

Zákonitě právě ježura novoguinejská (více o tomto podivném tvorovi v boxu) je hlavní postavou pokračování, druhé části vyznání

Kristýny Rothové. Jde o chovatelský uni-kát. Rozmnožování ježury v lidské péči je velmi obtížné. Podle dostupných informací se pouze pět evropským zoologickým zahradám podařilo odrodit mláďata a jen tři z nich se dožila dospělosti.

„V roce 2016, kdy měly ježury novoguinejské mláďě poprvé, počáteční radost skončila úhynem. O to více jsme se s kolegyněmi Eliškou Hikovou a Petrou Divišovou, která zažila předchozí neúspěšný odchov, připravovaly na možný porod počátkem roku 2019. Intuitivně jsem byla přesvědčena, že podzimní říje byla úspěšná. O to větší zklamání bylo, když jsme v lednu 2019 našly mrtvé mláďě. Dobré znamení je, utěšovala jsem se, že reprodukčně jsou zvířata v pořádku. A přišť se to snad už povede. Po několika dnech byl na programu opět velký úklid ubikace. Dává se při něm nový substrát a ježury se váží. Chování samice ale bylo nestandardní. Bránila se, byla neklidná. Přisuzovala jsem to tomu, že je po ztrátě mláďete. Když se trochu uklidnila, uvědomila jsem, že má jiné břicho než obvykle. Při pozornějším pohledu jsem v jejím nepravém vaku, což je jen jakýsi kožní záhyb, zahlédla se cosi pohnout. Zjištění jsme okamžitě hlásily našemu nadřízenému Ing. Pešovi. Dohodly jsme se, že budeme o ježury pečovat v režimu, jakoby samice na bříse skutečně nosila mláďě. Dopřávaly jsme jim maximálně klidu, dělaly jsme u nich jen nejnútnejší úkony. Po čtrnácti dnech jsme malou ježurku poprvé spatřily mimo vak. Začalo období, jak říkám, modlení za její zdraví, aby se jí nic nestalo. Nic jiného u tak specifického a naprosto nekontaktního zvířete ani nemůžete dělat. Vezměte si jen, že matka kojí pouze jednou za pět dnů. A některé prameny uvádějí, že dokonce jednou za deset dnů. Co tady můžete udělat jiného, než nechat všechno na přírodě. Prozatím se nám to vyplácí. Mláďěti je přes rok a jsem přesvědčená, že nejkritičtější čas už má za sebou.

Ráno 16. dubna tohoto roku mne probudila zvláště milá a skvělá zpráva: Naše ježura dostala prestižní chovatelskou cenu Bílého slona za rok 2019. Vzpomněla jsem si, jak jsme přihlášku vyplňovali na poslední chvíli, poslední den před uzavěrkou soutěže. Od počátku jsem se totiž snažila pro tak jedinečný přírůstek, i když ho návštěvníci nevidí, o odpovídající publicitu. Samozřejmě nikoliv kvůli nám, naší slávě. Ale kvůli tomu zvířeti, kvůli tomu, že je to obrovský úspěch plzeňské zoo! V chovatelském zázemí ježura žije proto, aby měla klid na reprodukci. V normální expozici by ji návštěvníci beztak nespátřili. Většinu dne je zahrabaná v hlíně. Byla jsem se podívat na chov ježur v Rostocku, Praze, Budapešti. Jen tam jsem z nich zahlédla alespoň čtyři bodliny. Berme to prostě tak, že jsou zvířata návštěvnícky atraktivní a potom všechna ta ostatní. Ale i ona by měla mít místo v zoo. Jsou třeba vzácnější a ohroženější vyhubením než oblíbení návštěvníků. Jen se o nich tolik nemluví. Platí to třeba o velemyši největší a velemyši Heaneyově. Pro ni je právě v Plzni vedena Evropská plemenná kniha. Mám to velké štěstí, že se starám zrovna o takové živočichy. Skromně si myslím, že u určitých taxonů máme dobré a mnohdy zásadní chovatelské úspěchy. Dokud půjde plzeňská zoo tímto směrem, budu v ní ráda pracovat, jelikož se svou prací musím morálně souhlasit a musí mě naplňovat. A tohle obějí mi práce chovatelské malých savců přináší.“ (rd)

Srdcem stále Západočech

Napsat otázku, kdo objevil pramenné řeky Amazonky, a dát k ní na výběr pět jmen – anglické, německé, peruánské, španělské, české, asi málokdo z laické veřejnosti by vybral to poslední. Ale objevitelem je skutečně Čech. To jméno zní Bohumír Janský. Dnes doktor přírodních věd, kandidát věd, od roku 2012 profesor, se narodil před osmašedesáti lety v Lednici. Nikoliv však v té známé, jihomoravské, ale ve vesničce stejného názvu několik kilometrů východně od Plas. Ač na rodném místě není žádná pamětní deska, poznáte ho na první pohled. Je to dodnes výstavný barokní statek, v okolí nikoliv jediný. Otec Janský na něm pracoval jako správce. Malý Bohumír si ale jeho prostředí příliš neužil. Po roce se rodina v souvislosti s poválečným vývojem v republice musela odstěhovat jinam. Píší jeho život je tak spojen s dalším místem severního Plzeňska – Mladoticemi.

Ačkoliv odešel hned po vystudování střední školy v Plasích do Prahy, na svůj rodný kraj nikdy nezapomněl. Jeho vztah k západním Čechám je hluboký a trvalý. Loni na podzim měl být jako přední český hydrolog hlavní osobností krajské environmentální konference pro učitele. Účast potvrdil již počátkem léta. Jenže potom ve stejný termín uspořádal Izrael v Praze konferenci o boji se suchem. I když by byla pro prof. Janského vzhledem k reputaci židovské země v této problematice určitě přínosem, dal přesto přednost Plzni. Na podzim připravuje ve spolupráci s Plzeňským krajem velkou vodohospodářskou vzdělávací akci. A v době celostátní koronavirové epidemie trávil volnější dny v okolí Odlezeleckého jezera vymýšlením nové naučné stezky seznamující s jeho zajímavou historií a okolím. Jezero, které vzniklo na ploše čtyř hektarů po průtří mračen v roce 1872, když sesutá stráž s částí železnice do Žatce přehradila údolí, bylo jeho diplomovou prací. A umožnilo též získání doktorského titulu v oboru fyzické kartografie na Univerzitě Karlově. Formovalo ho možná i profesně, když dnes hlasitě volá po budování dalších přehrad, jež by byly rezervoárem pitné i průmyslové vody, stejně tak jako vody pro zavlažování. Jeho názory mají samozřejmě i své odpůrce. Někdy jsou jejich námitky podbarveny ideologicky v kontextu s dobou, v níž naše největší vodní díla vznikala. Význam, a to že by se nám bez nich suchou periodu dařilo zvládat mnohem hůř, už si jim však upřít nedovolí nikdo. I když je letošní sucho největší za 500 let, bude prý v příštích letech ještě větší.

Jak se stal prof. Janský, vysokoškolský učitel na Univerzitě Karlově, objevitelem hlavních zdrojnic největší řeky světa Amazonky? To je celkem dlouhé povídání. A absolvovat s ním besedu na toto téma je zážitek. Určitě byste si také pomysleli, proč se o takových lidech více nepíše i v časopisech pro širokou veřejnost. Jsou to skutečné osobnosti a někteří, jako právě Bohumír Janský, dokážou být též vtipní a zábavní. Pravda, o vědeckých výpravách k pramenům Amazonky už příliš často nevykládá. Začalo mu trochu vadit, že jeho jméno je spojováno především s touto životní kapitolou.

Za objevy de facto stojí dnes již zapomenutý jakýsi náměstek ministra. Vše začalo v září 1989, kdy dostal od vedoucí zahraničního referátu Univerzity Karlovy nabídku letu do Peru. Učil v té době sice studenty Jižní Ameriku, ale že by se tam také podíval, tomu příliš nevěřil. Jenže za onemocnělého náměstka ministra bylo třeba ve velmi krátkém čase najít náhradníka. Stal se jím RNDr. Janský.

Foto archiv prof. Janského

Na letišti ho očekávali tři děkani a hned mu sdělovali, co bude na jejich vysokých školách učit. Z třítydenní cesty tak byl nakonec celý semestr. V Peru prožil společenské změny odstartované 17. listopadem, o dění v Praze mu referoval jeho žák a blízký Havlův spolupracovník Saša Vondra. Prvním jeho velice zajímavým a zásadním objevem v souvislosti s Amazonkou bylo, že největší badatelskou stopu zde zanechali čeští jezuité – absolventi UK. To bylo v 18. stol. a jejich trvalým přínosem byla první mapa Amazonky z roku 1691. Ta se však počátkem 20. stol. ztratila a současné vědomosti o pramenné oblasti řeky byly značně skromné.

A tak jednoho dne geograf a hydrolog Janský uslyšel: Jestli nám chcete naše neznalosti pomoci napravit, vytvoříme pro vás všechny podmínky. Nabídka byla lákavá, z kategorie těch, jež se neodmítají. Peru se mu na nějaký čas stalo druhým domovem. V letech 1999 – 2000 vedl k pramenům Amazonky vědecké expedice. Zpracovaly hydrologické, geologické, geomorfologické a půdní mapy území. Nová měření potvrdila, že je jihoamerická řeka téměř o 350 km delší než Nil a je tak skutečně nejdelším tokem planety. Od svého začátku v Andách k ústí do Atlantského oceánu měří 7 062 km. Na základě zjištěných průtoků a dalších měření a srovnání Bohumír Janský navrhl považovat za hlavní pramenné řeky Amazonky čtyři toky. Inu u řeky, do níž se vejde vedle sebe 2 000 Vltav, musí jít představy o pramenech našich řek – pramíncích deroucích se z pod kamenem kdesi v horách – stranou.

Expozice Amazonie v Zoologické a botanické zahradě města Plzně připomíná i osobnosti, které se zasloužily o poznání a ochranu Amazonie. Jméno prof. Bohumíra Janského, Pražana se srdcem Západočecha, tam samozřejmě nemůže chybět.

František Hykeš

Průtrž štěstí

To je paradox! Slovo nové mají dokonce v názvu a přitom je jim věnováno dnešní Okénko do historie. Ovšem. Řeč je o Nových afrických a asijských expozicích. Všem, co měli cokoliv společného s jejich výstavbou štědře podpořenou finanční dotací z evropských fondů, se ještě stále zdá, že vše se odehrávalo „včera“. Přitom od červnového slavnostního otevření moderních expozic plných zvířat, která předtím v plzeňské zoo ještě nikdy nebyla, uplyne v následujících dnech již deset let. Vůbec se nechce věřit... Ale je tomu tak!

PÁSKA SE PŘESTŘIHÁVALA ZA ÚČASTI VÝZNAMNÝCH OSOBNOSTÍ A NĚKTEŘÍ HOSTÉ PROMOKLI

Když se pozvaní vraceli z prohlídky přebudovaného areálu v centru zahrady, spustila se průtrž mračen. Kdo se rychle neschoval, byl veskrze promočený. Jednomu z významných hostů se to stalo. Zůstal optimistický: „Vždyť je to jen voda.“ A ještě přidal: „Pokaždé, když jsem šel jako kluk na něco důležitého a přišlo, maminka mi na cestu říkala: Padají ti kapky štěstí. A tohle byla přímo průtrž štěstí...“

ZDALIPAK TO BUDE PRAVDA?

Hned při ukázkovém kmení mláďat vzácných gepardů súdánských se ohlásila – jako opak štěstí – smůla. V přímém přenosu před hosty se zadával jeden ze třech brášek nejrychlejšího kočkovitého sprintéra... Jeden z deníků neopomněl druhý den informovat o smutné události jako o tom hlavním, co se v zoologické zahradě událo. A ještě s poněkud bulvárním titulkem Zatímco se veselili, udusilo se jím zvíře. Jako by v jeho podtextu zaznívalo: Zatímco se matka bavila v baru, dítě se udusilo ve zvratkách. Přitom skutečnost byla docela jiná: Potravu v podobě hovězích srdcí podával gepardíkům nejzkušenější ošetřovatel šelem v zoo, člověk s letitou praxí Václav Trejbal. Když uviděl, že jedno z mláďat se začíná dávit, okamžitě mu začal dávat dýchání z plic do plic. Autorka článku rozhodně nemohla jeho duchapřítomnost přehlédnout... Ostatně na to, že se něco takového může mezi sourozenci stát, a to u toho nejmladšího a nejslabšího, upozorňuje i odborná literatura.

PROTEST PRASETE SAVANOVÉHO

Malinkou stavbařskou smůlu přidával, ale spíše k pobavení společnosti, majitel dodavatelské firmy POHL cz Ing. Petr Pohl: „O praseta savanového jsme věděli, že ač vysoké pouhých sedmdesát centimetrů, je výborným skokanem. Speciálně tvrzené sklo, kterým budou návštěvníci nakukovat do jeho ubikace, jsme pro jistotu objednali až do výše metr sedmdesát. První, co prase udělalo, bylo, že vyskočilo a předními nohama koplo tak vysoko, kde už bylo jen normální sklo. A to popraskalo. Obednili jsme je až ke stropu. Když si páreček prasat zvykl, vyměnili jsme ho za ještě odolnější – zakalené.“ Nutno podotknout, že prase savanové bylo prvním obyvatelem expozic pro africká a asijská zvířata. Samička a sameček se v nových podmínkách začali zabydlovat již v listopadu 2009. Událost uváděná Ing. Pohlem se tak stala ještě dlouho před tím, než do areálu vstoupili návštěvníci.

MĚSÍC STRACHU O MANJULU

Ovšem skutečná a obrovská smůla se na novou expozici snesla na podzim 2010. Naštěstí zmar nebyl dokonán.

Je 30. září a samice nosorožce indického, chovaná v ČR na jediném místě – pouze v plzeňské zoo, nezkonsumovala celou krmnou dávku. Zcela bez povšimnutí ponechala krmné granule, na které se vrhá jako na první. Při její hmotnosti 1 300 kg nic alarmujícího. Kdyby druhý, třetí den nechutenství nepokračovalo a neprohlubovalo se! Zevrubné vyšetření 4. října odhaluje selhání ledvin a otravu

Krátkou dobu byli ve skupině žiraf Rothschildových čtyři samečci.

Původní pár prasat savanových.

Manjula při jednom z mnohých vyšetření.

zplodinami vlastního metabolismu. Celý následující týden je situace kritická! Uzdravit se ji snaží předepsanými medikamenty ošetřovatelé, je pod stálou kontrolou smluvních veterinářů, kteří své postupy konzultují i se zahraničními odborníky. Po šesti dnech plných zoufalství přichází obrát k lepšímu. Bohužel, ne na dlouho. Přidružují se další komplikace. Naštěstí nastává nové zlepšení. Jen nic ne-

zakřiknout! Zdá se ale, že je trvalé. Teď ještě aby se zvíře úspěšně zotavilo z obrovského náporu léků a z deseti narkóz... I to se daří. A poměrně rychle. Jenže Manjulina vážné onemocnění, jehož příčiny se nikdy nezjistily, mělo za několik týdnů další nepřijemné, tentokrát administrativní pokračování.

Poskytovatelé dotace někdo oznámil, že v pavilonu s nosorožci přespávají zaměstnanci zahrady. Byli to ošetřovatelé, kteří se nepřetržitě starali o zdravotní stav nosorožčí samice a podávali jí medikamenty. Jelikož to bylo v rozporu se schváleným využíváním stavby, přijela to prošetřit kontrola. Naštěstí byla natolik uznalá, že důvody zohlednila a podnět odložila.

PŘIŠEL JAKO POSLEDNÍ, ODEŠEL JAKO PRVNÍ

První návštěvníky v nových expozicích vítali dva téměř tříletí samečci žirafy Rothschildovy: Bořek a Lex. V listopadu k nim přibýli ještě další dva z pražské zoo: Jirka a Matýšek. Bohužel už před koncem téhož roku druhý z nich odešel jednou pro vždy do zvířecího nebe. Příčinou byl rozsáhlý a nevyléčitelný zánět zažívacího traktu. Své zřejmě způsobil i stres z nového prostředí. Ten se u žiraf projevuje mnohem intenzivněji než u ostatních zvířat.

UŽ STOP SMŮLE – BYLA TO PŘECE PRŮTRŽ ŠTĚSTÍ!

V dalších letech provázelo zvířata v nových afrických a asijských expozicích víceméně už jen štěstí. V dubnu 2011 přišla na svět první zde narozená mláďata. Shodou okolností patřila prvním novým zdejšími obyvatelům – už zmiňovaným prasatům savanovým. Byla to čtyřčata – dvě samičky a dva samečkové. Dařilo se dobře hrošíkům liberijským, Manjula velice brzy zabřežla a připravovala se na roli matky. Ale to už je další kapitola historie expozic afrických a asijských zvířat. (zh)

Foto na stránce Jaroslav Vogeltanz

Vrchy s podobou mraveniště nebo homole cukru

Sotva se při jízdě po silnici z krajského města na Klatovy otevře obzor a s ním daleký výhled k Šumavě, objeví se i výrazné kopce Chudenické vrchoviny v okolí Švihova. Jsou vidět už dokonce od Plzně z kóty nad Křimicemi. Mají tvar homole cukru nebo pěkně tvarovaného mraveniště mravence lesního. Komu tak trochu připomínají vrcholky Českého středohoří, není dalek pravdy. Minimálně první z řady vrcholků Tuhošť (501 m n. m.) a vedlejší Běleč (712 m n. m.) mají prahohorní sopečný původ. Ovšem nejhezčí pohled je na skupinu vrchů ze západní strany, od Chudenic. Pro některé lidi je až magický. Jsou odsud vidět všechny hezky vedle sebe a kraluje jim nejvyšší z nich – Velká Doubrava (727 m n. m.) s menší sestrou Malou Doubravou (719 m n. m.). Podle nich se také pásmo vrcholků příkrě se vypínajících z okolní krajiny kolem 380 metrů nad mořem jmenuje jako suboblast Chudenické vrchoviny Doubravecký hřeben.

Ač se zdá, že je nejdále do vnitrozemí zasahujícím předpolím Šumavy, není tomu tak. Dělí ho od ní nejen několik desítek kilometrů, ale hlavně rovinaté údolí Úhlavy táhnoucí se od Klatov prakticky až k Nýrsku. Také mu pro jeho úrodnost Klatováci neřeknou jinak než Malá Haná. Navíc je Doubravecký hřeben horopisně spojen s Korábskou vrchovinou (Branžovským hvozdem). A ta je už blíže předhůří Českého lesa.

Prakticky celým popisovaným územím vás provede žlutá turistická značka. Jen se připravte na strmé výstupy jako v horách. Na vrcholky Doubrav sice nevede, ale tam se celkem pohodlně dostanete po lesní asfaltové cestě začínající v první zatáčce místní silnice nad Věckovicemi. Zejména na jaře stojí za to vyjít alespoň do třetiny až poloviny kopce. Pro podmanivý kontrastní pohled, kdy stromové patro převažujících dubů zimních a klenů rostoucích na příkrém suťovém úbočí je ještě bezlisté, ovšem spodní patro hájí květeny – je už svěže zelené a plné kvetoucích jarních efemerů. Na vrcholcích obdivovatele přírody už nic zajímavého nečeká. Tyčí se na nich tři vysíláče a vojáci zde po sobě zapomněli zbourat stavby z doby jejich zdejšího působení. To je užitečnější si zachovat svěžest na výšlap do Bělýšovského lesa a na Běleč.

Doubravy od Bělýšovského lesa dělí nevelké údolí, do něhož se vejde jeho stvořitelka pstruhová říčka Poleňka s okolními loukami a silnice spojující zdejší obce.

Další z výrazných masivů má hned čtyři vrcholy: Jihozápadní nad vsí Slatinou se nazývá Bělýšov, směrem k severovýchodu se táhne Říčeň (697 m n. m.) s dvěma nejvyššími kótami a na severovýchodě končí masiv Bělýšovského lesa vrcholkem Valba. Celý komplex je porostlý převážně listnatými a smíšenými lesy. Tři nejhodnotnější části na jižním a jihovýchodním úbočí Bělýšova chrání již od roku 1955 přírodní rezervace o výměře téměř 12 ha. Ze vzácných rostlin se zde vyskytuje lýkovec jedovatý, lilie zlatohlavá, zimostřázek alpský a dále pestrá škála hájí květeny – např. jatník podléška, ptačinec velkokvětý, mařinka vonná, česnáček lékařský, tolika lékařská, dymnivka dutá. Na mělkých půdách se vyvinula v západních Čechách ojedinělá břeková doubrava (porost dubu zimního a jeřábu břeku). K častým rostlinám západních Čech nepatří ani zimolez obecný, ale zde je hojný.

Ve stejném roce byla vyhlášena i přírodní rezervace Bělč východně od vrcholku Běleč. Na téměř 10 ha chrání až 200 let starou květnatou bučinu s rostlinnými druhy kyselých půd. Zahnuje i část výrazného vrcholového bulizníkového suku. Je také domovem řady živočichů; hnízdí zde například čáp černý a krahujec obecný, vyskytuje se tu vzácná laseice kolčava.

Celý komplex Bělýšovského lesa společně s okolními vrchy Běleč, Tuhošť a Velkou Doubravou

Panorama dominant Švihovska otevírá vrch Tuhošť. Vzadu Běleč.

Měsíčníce vytrvalá

je nejen součástí Švihovské vrchoviny, ale pro svoji přírodovědnou hodnotu též evropskou významnou lokalitou Švihovské hvozdy.

Evropsky významná lokalita (EVL) je druh chráněného území soustavy Natura 2000, vyhlášeného k ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin podle směrnice Evropské komise o stanovištích z května 1992. První český národní seznam evropsky významných lokalit schválila vláda ČR v prosinci 2004. Na zákla-

dě aktualizovaného seznamu z roku 2016 existuje na našem území 1 112 evropsky významných lokalit. V Plzeňském kraji je jich z tohoto celkového počtu 62. Doubravecký hřeben se mezi ně dostal jako komplex bukových a dubových porostů. Jeho vrcholy esteticky a ekologicky zvyšují kvalitu krajiny a regionálně jsou zcela ojedinělé. Jsou domovem vzácných rostlin – např. na severním svahu Velké Doubravy se hojně vyskytuje měsíčníce vytrvalá.

Text a foto František Hykeš

V hledáčku ochrany jsou ryby

Jedním z nejdůležitějších posláních moderních zoologických zahrad je aktivní činnost a spolupráce při ochraně přírody a druhové pestrosti (biodiverzity). Plzeňská zoo tuto úlohu naplňuje i v české přírodě i v rámci zahraničních ochrannářských projektů. Jako člen Evropské asociace zoologických zahrad a akvárií (EAZA) se zapojila již do 14 dvouletých ochrannářských kampaní vyhlašovaných touto mezinárodní organizací. Aktuální kampaň, pro plzeňskou zoo již 15., byla oznámena v lednu tohoto roku. Je pojmenovaná *Which Fish* (Kdyby ryby) a upozorňuje na devastaci mořských ekosystémů.

Mezi největší současné hrozby se řadí nadměrný rybolov, ničivé rybolovné praktiky a znečištění vod. Pokud se současná situace nezmění a vše půjde stejným tempem, může dle odhadů dojít již v roce 2050 ke kolapsu mořských ekosystémů.

Kampaň formou celospolečenské osvěty cílí na snížení tlaku na nadměrné lovení druhů mořských organismů, které jsou využívány v potravinářství, výrobě krmiv, kosmetice či ve farmakologii, a při jejich lovu nejsou často brány ohledy na populační dynamiku. V zoologických zahradách a dal-

ších chovech rybožravých živočichů v lidské péči si kampaň klade za cíl zvýšit využívání udržitelných zdrojů krmiv (např. ze sádek) a jejich rozšíření o další ohrožené druhy vodních organismů a tím posílení daných populací.

V Environmentálním centru Lüftnerka se uskutečnila 20. února k této iniciativě Motivační konference nejen pro pedagogy. Zúčastnilo se jí 22 učitelů a dalších zájemců. V úvodu přiblížila specifickou a úchvatnou atmosféru života pod vodní hladinou dlouholetá potápěčka, fotografka a ko-

legyně ze Zoologické a botanické zahrady města Plzně Alena Voráčková. Poté následovaly dva odborné příspěvky a představení kampaně v pojetí plzeňské zoo s pozvánkou na tradiční benefiční prvomájovou akci May day. Epidemiologická situace a s ní související mimořádná opatření ji však neumožnily uskutečnit. Stále je však naděje, že spolu s řadou pro věc zapálených školních kolektivů, dobrovolníků a lidí ze Zoologické a botanické zahrady města Plzně se May day podaří zorganizovat v náhradním termínu. (ks)

IRIS V KRÁLOVSTVÍ ROSTLIN

Tulipány v ceně zlata

Loni Zoologická a botanická zahrada města Plzně doslova rozkvetla tulipány. A ne ledajakými. Nýbrž kultivary, které se tak hned nevidí. A všechny byly vyšlechtěny v ČR! Také zřejmě nikdy v historii spojené zoologické a botanické zahrady si neudělali návštěvníci tolik fotografií některé z květin jako právě v případě těchto tulipánů. Byly opravdu krásné! A byly krásné i v letošním roce. Do plného rozkvětu se dostaly zrovna v době, kdy se zahrada opět otevřela veřejnosti.

Tulipány se pěstují podle doby kvetení, vzrůstu, tvarů a barvy květů ve 100 až 150 základních

odrůdách. Původní oblastí jejich výskytu je pravděpodobně Čína, konkrétně jižní svahy Pamíru. V Evropě se poprvé objevily v polovině 16. stol. Brzy se staly velmi populární. Bohatí měšťané byli ochotni za jejich cibulku zvláštní odrůdy platit i zlatem. Tulipánové šílenství vyvrcholilo v únoru 1637, kdy nastal krach na komoditní burze. Hodně milovníků tulipánů tehdy zkrachovalo.

V ČR není původní žádný druh. Ve volné přírodě se ojediněle vyskytuje – např. v Praze na Petříně – tulipán lesní. Obvykle však v nekvetoucí podobě. (zh)

IRIS NA STATKU LÜFTNERKA

Mají vlastního tátu

Foto Kateřina Misíková

Současný chov černostrakatého přeštického prasete – krajového plemene s dřívějším rozšířením zejména na Přeštici a severním Plzeňsku – reprezentovaly v plzeňské zoo dvě prasnice. Nově k nim přibyl jeden plemenný kanec. Toho ale návštěvníci uvidí jen při připouštění, jinak bude deponován mimo zahradu. Jako všechna dosavadní černostrakatá prasata žijící na statku Lüftnerka, i on má původ v zemědělském družstvu vlastníků v Mladoticích. Na toto plemeno se specializuje a dosahuje v jeho chovu vynikajících výsledků.

Obě prasnice byly připuštěny zmíněným plemenným kancem ve druhé polovině ledna. První jeho „statkovi“ potomci se narodili koncem března. Bylo jich 11. Vzhledem k tomu, že se jednalo u samice o první vrh, stará se o ně výborně.

Další prasátka od druhé prasnice přišla na svět počátkem května a bylo jich sedm. (zh)

Neměli jsme koho učit, ale nezaháleli jsme Jarní výpadek nahradí podzim

Ing. Klára Stuchlová, vedoucí Environmentálního centra Lüftnerka

Zoologické zahrady se mnoha způsoby podílejí na osvětě a vzdělávání veřejnosti v oblasti poznání přírody i její ochrany. Tím naplňují jedno ze svých nejdůležitějších poslání současnosti. V tomto kontextu se v Zoologické a botanické zahradě města Plzně zapsalo do povědomí škol, učitelů, dětí i veřejnosti svou dlouholetou činností Environmentální centrum Lüftnerka. Každoročně se při programech, tematických prohlídkách a příměstských táborech setkáváme s novými školami a dětmi. Současně jsme rádi, že mnohé z nich přicházejí opakovaně, cestu si k nám nacházejí rovněž další třídy. Je to pro nás motivace a závazek nabídku dále zkvalitňovat.

Děti se zájmem o přírodu mohou v průběhu školního roku navštěvovat úterní nebo středeční zokroužek. Trvá 1,5 hodiny a mladí přírodovědci v té

době pečují o živočichy v chovatelské místnosti, podnikají poznávací výpravy do zoologické zahrady, vyrábějí drobnosti pro zvířata v zoo i ta volně žijící a formou naučných her si osvojují přírodovědná fakta i zajímavosti. V letošním školním roce se do kroužků přihlásilo 20 dětí.

Školám environmentální centrum nabízí výukové programy a komentované prohlídky, které jsou přizpůsobené všem věkovým kategoriím a specifickým potřebám různých typů vzdělávacích institucí. V prvním pololetí školního roku 2019/2020 si celkem 57 škol zakoupilo výukovou permanentku, která pro ně přináší finanční a další výhody. Výukových programů bylo zrealizováno 202 pro celkem 4 417 účastníků. Největší zájem jsme zaznamenali v měsíci říjnu, kdy se uskutečnila téměř polovina z úhrnného počtu programů. Naopak minimum se jich koná v září, kdy děti usedají zpět do školních lavic a spolu s pedagogy zahajují nový školní rok. A také logicky v zimních měsících. Abychom školy motivovali k návštěvě zoo rovněž v klimaticky méně příznivém období, připravujeme pravidelně speciální Dny s ošetřovateli. Účastníci při nich

oceňují možnost diskuse přímo s ošetřovatelem vybraných zvířat. Díky ochotě, odborné úrovni a příjemnému vystupování našich ošetřovatelů zájem škol o tyto programy často převyšuje kapacitní možnosti. Jen během sedmi lednových dnů si zážitek z nevedeního setkání s ošetřovateli a jejich chovanci odneslo 404 dětí!

Ve spolupráci s Fakultou pedagogickou a Fakultou aplikovaných věd ZČU v Plzni jsme od října do prosince každý čtvrtek připravovali tematická setkání pro účastníky Dětské univerzity.

Na začátku března, po skončení jarního příměstského tábora, kterého se účastnilo 31 dětí, jsme se začali chystat na sérii jarních víkendových akcí pro návštěvníky zahrady. A také jsme – přes naše důrazná doporučení, aby držitelé výukových permanentek návštěvy zoo plánovali rovnoměrně po celé období jejich platnosti (říjen až duben) – očekávali největší nápor školních výprav. Je to logické: V březnu a dubnu venkovní teploty stoupají, rodí se mláďata a areál zahrady rozkvétá. Rezervační systém tedy i letos hlásil plnou obsazenost nejžádanějších dopoledních termínů. To nás vedlo k myšlence uspořádat pro školy environmentálně zaměřený program na Den Země 22. dubna. V tu dobu však již nabírala na síle koronavirová epidemie a 11. března došlo v rámci mimořádných opatření k uzavření škol. O několik dní později se uzavřely rovněž zoologické zahrady. Tím byly do odvolání zrušeny i všechny plánované akce. V tu dobu mělo do konce dubna rezervovaný výukový program 236 školních skupin a zúčastnit se ho mělo 5 632 dětí.

Tato, pro nás všechny nová situace, vyvolala tedy řadu otázek, na něž bylo potřeba reagovat. Rozhodli jsme se prodloužit platnost stávajících výukových permanentek. Školy, jímž na nich zbývají volná místa, mohou současnou slevovou průkazku využít ke vstupu do zoologické a botanické zahrady do konce října, a to bez výukového programu.

Velkou neznámou v době jejich jarní přípravy byla realizace letních táborů. Účastníci se jich téměř 200 dětí a kapacita všech běhů je již dlouho předem naplněna. I proto jsme je nadále připravovali s nadějí, že se v létě již mnohé vrátí do normálu. V případě jejich nekonání budou platby v plné výši vráceny.

Environmentální centrum funguje v podkrovní statku Lüftnerka již od roku 2007 a po celou dobu své existence je hojně využíváno nejen k výukám, kroužkům a táborům, ale také k pořádání konferencí, přednášek pro veřejnost a dalším setkáním a akcím. Logicky si prostory po 13 letech intenzivního využívání žádaly větší údržbu, zejména kompletní vymalování a výměnu podlahové krytiny v hlavním sále. Takto rozsáhlá revitalizace však vyžadovala kompletní několikatydenní uzavření centra. Nalezení vhodného termínu při běžném provozu by bylo velmi komplikované. Neplánované uzavření zoologické zahrady v souvislosti s epidemií tak umožnilo uskutečnit plánovanou šestitýdenní rekonstrukci bez komplikací a časové tísňe. Obnovená zooškola, jak se centrum také nazývá, je opět připravena na další léta činnosti.

Foto Kateřina Misíková

Znásilněná příroda?

Dubaj je město prakticky neomezených možností. Vytvořilo si na tom svoje image a striktně se ho drží a dále rozvíjí. Předvede vám to i při víkendovém rodinném výletě do jejich zábavných předměstí. Chcete se stát motýlím mužem/ženou? Stačí zaplatit něco přes 50 dirhamů (v přepočtu necelých 500 Kč) a můžete jím být. Máte-li ten správný odér, můžete si být jisti, že se na vás slétnou motýli všech barev a velikostí. Kdo ví proč pro ně budete lákavější než rozkvetlé květiny, mističky s nektarem, plátky pomerančů. Honem pořídit co nejvíce fotek, od moře dává na sociální sítě záběry každý...

Asi neexistuje návštěvník, který by vycházel z Butterfly garden (Motýlích zahrad) zklamaný. Stovky,

možná tisíce motýlích druhů, nádherná květinová aranžmá, možnost si na několika místech sednout do altánku a v klidu pozorovat – do naprosté sytosti a mimo davu návštěvníků – mihotání motýlích křídel.

Hodnocení sousední Mirade garden už tak jednoznačné není. Leckdo ji považuje za obrovský kýč, jiným se zdá, že její tvůrci znásilňují přírodu. Kdo to jaktěživ viděl nutit květiny kvést květy dolů, měnit jejich barvy speciálními zálivkami, nechat je růst na kolmých stěnách, vytvářet z nich obrazce, které předčí jakoukoliv malířskou modernu. Ale tato zahrada chce šokovat, chce přinášet podívanou předhánějící nejbujněj-

Text a foto František Hykeš

ší fantazií. Dětem nabízí svezení vláčkem celého z pomerančů. I když při zkoumavějším pohledu vyjde najevo, že plody nejsou skutečné, ale jen atrapy. Úplně všechno provádět s přírodou člověk přece jen nesvede. Ani v Dubaji.

Když jsme u té znásilněné přírody, o sokolnictví si něco takového říct nedovolí nikdo. Přesto, že podmanění si ptáků, jejich výcvik a sokolnický způsob následného života k tomu vybízí. Ne. Sokolnictví je ve Spojených arabských emirátech velmi populární, je považováno za součást arabské identity, za odkaz na starou beduínskou kulturu. Jde o loveckou disciplínu starou přes 2 000 let.

Pokračování na straně 18.

Květinový motýl v Motýlích zahradách.

Květinové město v Mirade Garden.

Zdejší zahradníci jsou snad kouzelníci.

Pokračování ze strany 17.

SPOR O PŘÍKRMOVÁNÍ ANTILOP

Odbočili jsme z dálnice. Na to, že cesta vede k pouštnímu paláci jednoho z nejbohatších šejků, k depu, z něhož vyjíždějí turisté na projíždky pouští, a k sokolnické základně, je v hrozném stavu. „To jen na začátku,“ uklidňuje nás řidič Abrahim. „Aby na ni nevýžděli lidi při piknicích s barbecue na konci týdne. To by zde nebylo k hnutí. Navíc po pár kilometrech začíná velká přírodní rezervace o rozloze 20 000 čtverečních kilometrů,“ informuje nás. Má pravdu. Asi po kilometru se mění ujetý písek samý výmol v příjemnou asfaltku lemovanou sloupy elektrického vedení a telefonního spojení. Ze sporé vegetace vyběhají antilopy. „Především ty rezervace chrání. Jeden z druhů před sedmi lety takřka vyhynul. Přes rozlehlost jsou zdejší pouště protkány množstvím cest, a to zvířatům vadí. Lidé jim začali pomáhat příkrmováním a populace začala znovu mohutnět,“ vysvětluje Abrahim. Domorodec, který si k nám s naším dovolením cestou přisedl a vozí turisty po poušti, ale nesouhlasí: „Antilopy se u krmelců s vojteskou přecpávají a tloustnou. Mělo by se všechno zase vrátit přírodě. Patnáct, dvacet procent by jich sice uhynulo, ale ty, co by přežily, by byly dobrým základem pro menší ale přirozená stáda,“ soudí.

LEKCE S ŠÁLKEM SILNÉ ARABSKÉ KÁVY

Z šejkovy zahrady vykukují prostorné voliéry. Je prý také vášnivým sokolníkem. Povinnosti mu však dovolují navštěvovat „letní byt“ maximálně čtyřikrát do roka. Celoroční péče o dům a ptáky je na personálu.

To základna pro sokolnické ukázky je velmi skromná. Žádné voliéry – jen několik bidýlek, koberce pro usazení klientů, dva polštáře, stylový koš na odpadky a táč s několika šálky na silnou arabskou kávu, jež předchází sokolnickým ukávkám. Jejich délka je odvislá od toho, kolik zájemce zaplatil. Ale na celé dopoledne jsou vždy. K sokolnickové výbavě samozřejmě patří ještě opodál zaparkované pořádné terénní auto.

Ač jsme ve Spojených arabských emirátech a sokolnictví zde patří v různé formě k zálibám každého movitého Araba, naším instruktorem je sokolník z Pakistánu Chalidh. A jeho zaměstnavatelem sokolnická firma se sídlem v Jihoafrické republice. A aby bylo té globalizace ještě více – vlastněná Evropany z Nizozemska.

PRAGMATICKÝ VZTAH DIKTOVANÝ ŽALUDKEM

Výklad začíná nastavením ruky v rukavici. Nejdůležitější je prý výška natažené paže a její úhel. I když je v SAE oficiálním a většinovým ptákem používaným pro sokolnictví sokol, přestože zde není původní, my se učíme být sokolníky s malou sovou. Pakistánský učitel nás zbavuje všech iluzí o tomto ptáku: „Sovy jsou pokládány za velice moudré, ale je to

Sokolník Chalidh je Pakistánec.

je pohádka. Možná k tomu přispívá velikost jejich hlavy. Ta je ale dána pouze jejím opeřením a sklonem peří, aby všechny zvuky po něm klouzaly do uší. Naopak na většině zeměkoule jsou sovy neoblíbené, lidé je viní, že přinášejí nemoci a smrt.“ Jen se nadechne, otře zpcené čelo, v sokolnickém hábitu mu musí být pěkně horko, hned boří další z mýtu. „Bohužel, myslí si to i někteří sokolníci. Pravda je ovšem jiná. Mezi dravcem a jeho majitelem nevzniká žádné citové pouto, vztah je naprosto pragmatický a určuje ho žaludek. Pták velice brzy pochopí, že je pro něj sokolník spolehlivým zdrojem potravy a je výhodné se ho tudíž držet.“

Zatímco je sova ve vzduchu, sokolník se rozhodne o dravci, jež dal této lovecké disciplíně pojmenování – o sokolu. „V Emirátech je natolik vážený, že ho mají ve znaku a na bankovkách. Bílý sokol přijde majitele na desítky tisíc dolarů. Pro srovnání: Velbloud se dá pořídit za 45 000 korun. Pro výcvik jsou vhodní jen mladí ptáci. Čím mladší, tím jsou cvičitelnější. Dvouletého ptáka už nikdo nekoupí. V přírodě se dožívají maximálně deseti let, ale v péči člověka se jejich věk prodlužuje až na dvojnásobek. Jsou-li využíváni k lovu, loví především dropa obojkového, datika úhorního a u vody kachny.“

K NEBI VZLÉTÁ DRON, ZA NÍM SOKOL

Poté, co si myslí, že jsme zvládli základy sokolnictví, náš dopolední společník Chalidh odejde k autu a vrátí se se čtyřvtulovým dronem. Aniž tušíme, co se bude dít dál, pro jeho podobu si ho pojmenováváme čtyřplotýnkovým propanbutanovým vaříčem. Sokolník ale pokračuje v lekcí: „Tradiční arabská výchova mladého sokola je založena na kroužení lanem s návnadou kolem sokolníka. Jenže i sokolnické řemeslo se modernizuje a pronikají do něj nové technologie. A s nimi nové možnosti výcviku. Kořist už není nevysoko nad zemí, ale dron ji vynese do výšek, jež jsou pro sokoly přirozenější. A je to také úplně jiná podívaná. Není v přírodě

rychlejší pták než sokol. Rychlost při střemhlavém letu hodně přes tři sta kilometrů v hodině je pro něj normální. Dále se používají,“ vrací se sokolník k novinkám v jejich práci, „při výcviku též padáky pro usměrňování letu dravců a samozřejmě různé navigační systémy.“

Před závěrem lekce přijíždí jeden z nizozemských spolumajitelů firmy. Chalidh se ptá, jací jsme byli žáci. Dostáváme od něj pochvalu, ale současně mu prozradí: „Pán,“ a ukáže na mne, „se moc nezapojoval do létání a paní také ne. Ale všichni ostatní super!“ „Paní“ hned vše vysvětluje: „Kolega bude psát z výcviku reportáž a já mu tlumočila. „To je úžasné,“ protáhla se Holanďanova hlava od úsměvu. „Je-li to tak, zvů vás ještě do muzea sokolnictví. Jste mými hosty. Stejně za chvíli by přijel řidič a vraceli byste se do Dubaje.“

VODY JE DOST, JE ALE SLANÁ

Cestou k dálnici spatříme několikrát uprostřed písečné pláně osamocené sloup s fotovoltaickým panelem. A nic víc. Holanďan nám záhadu vysvětluje: „Pod pískem jsou artézské studně. Soláry zprostředkovávají čerpání a spojení s dispečinkem. Ač se to nezdá, zdrojů vody je v poušti poměrně hodně. Špatné ale je, že ve většině vrtů je slaná voda. Ne tak jako v moři, ale přece jen slaná.“

TROCHU VÍCE NOCI

Muzeum sokolnictví je ve středu Dubaje. Je to velkorysá stavba s velkým přednáškovým sálem, interaktivními boxy pro děti a samozřejmě s expozicemi. Většina z nich je věnována sokolům. Zdá se, že jsme jedinými návštěvníky. „Muzeum příliš nepropagujeme,“ zní vysvětlení od našeho nového průvodce bez udání důvodu.

Na muzeum navazuje prostorný obchod se sokolnickými potřebami. Nabídka je bohatá. Začíná na návodových peříčkách – jedno byste poříдили po přepočtu za necelou stokrunku – a končí na různých typech sokolnických dronů za desítky tisíc dirhamů. Ten nejdokonalejší má pod sebou klec s kachnou nebo jiným větším ptákem, aby výcvik byl co nejvěrohodnější. Malé peníze ale nestojí ani lepenková maketa dravce. Inu, koníček pro bohaté...

Součástí komplexu je rovněž několik obchodů s živými sokoly. Je po začátku sezóny a tak zbyli jen horší a špatní jedinci. Ptáme se, co s nimi bude dál. Náš průvodce nenechá otázku bez odpovědi, ale je znát, že se na to téma nechce příliš bavit: „Budou čekat na začátek další sezóny. Zda se najde nějaký kupec. Budou ovšem o další rok starší. Což je znevýhodňuje. A dobrý sokolník pozná věk podle zabarvení peří.“ Následující otázka je trochu provokativní. Většina ptáků má na hlavě a očích čepičku, zde obecně nazývanou burka. Není to týráni?, ptáme se: Holanďan i Palestinec rezolutně tvrdí, že nikoliv. „Mají tmu jako v noci. Jen té noci mají trochu víc...“

Příroda viděná skrze náboženství

Význam přírody pro člověka se zákonitě zrcadlí v jednotlivých náboženstvích. Ovšem zrcadlení je to různé: Například křesťané nahlíželi na přírodu často jako na něco, co má být spíše podrobeno, zužitkováno, než uctíváno. Naopak kladný vztah náboženství k přírodě je patrný v Japonsku, kde jsou místa uctívána šintoisty, tedy lidmi vyznávající tamní tradiční víru, udržována v původním stavu. Dnešní téma není zrovna jednoduché, takže s chutí do hledání správných odpovědí k následujícím opět pěti otázkám.

- 1** Biblický příběh o arše Noemově je obecně známý. Víte však, kdo se na její palubě měl zachránit před potopou? A – Adam s Evou s kouskem ráje B – několik vyvolených věřících C – pár od každého živočišného druhu
- 2** Třetím nejuznávanějším náboženstvím na světě je po křesťanství a islámu hinduismus. Za hinduisty se považuje více než miliarda obyvatel planety. A – nejvíce hinduistů žije v Jižní Americe B – v druhé nejlidnatější zemi na zeměkouli – v Indii C – v rovníkové Africe
- 3** Kadidlo je vonná látka používaná při náboženských obřadech. Jejím základem je: A – klejoprskyřice ze stromu kadidlovníku (*Beswellia*) B – směs bylinek používaná o vánočních svátcích i v domácnostech pod názvem purpura C – vonná parafinová svíce
- 4** Růženec je modlitební pomůcka. Na šňůrce jsou navlečeny: A – malé škeblíčky B – kamínky z posvátných míst C – semena keře klokoče zpeřeného, který roste v teplých oblastech i u nás
- 5** Posvátná kráva (tur domácí), se uctívá jako posvátné zvíře v některých náboženstvích, především hinduismu. Konzumace hovězího masa a porážka krav je proto v tomto náboženství tabu a v některých oblastech Indie a Nepálu dokonce zakázána zákonem. Pojem posvátná kráva přešel později jako označení něčeho, co je zákonem nedotknutelné, do mnoha jazyků. Jeden z ptáčích druhů má slovo posvátný i v názvu. Je to: A – faramóněk B – ibis C – ara

Odpovědi zasílejte na adresu: hykes@plzen.eu, (nezapomeňte uvést poštovní adresu) nebo: ZOO a BZ m. Plzně Pod Vinicemi 9 301 00 Plzeň a těšte se na zajímavé ceny spojené s přírodou!

Výherci z 4. čísla časopisu IRIS, ročník 2019: Martina Němečková, Tlučná; Věra Hořáková, Plzeň; Pavel Karthyza, Klatovy.

Správné odpovědi na soutěžní otázky: 1/ Dříve začal člověk pěstovat kukuřici – už v 7. tisíciletí před naším letopočtem. Pšenici o tisíc let později; 2/ Čína je největším vývozcem vepřového a drůbežního masa; 3/ Větší množství cukru se vyrobit z cukrové třtiny, která patří mezi traviny; 4/ rozhodující podíl na světové produkci potravin má rýže; 5/ brambory pocházejí z Jižní Ameriky.

Všem výhercům blahopřejeme!

Jak získat časopis Iris

Časopis si je možno předplatit formou úhrady poštovního. Poplatek za posílání čtyř čísel činí 100 Kč. Částku lze uhradit poštovní poukázkou, kde nezapomeňte uvést účel platby – PŘEDPLATNÉ IRIS, nebo bankovním převodem. Číslo účtu: 282 564 313/0300 – VS 200 303. V tomto případě je třeba sdělit jméno a adresu objednavatele. Na poštovní poukázce musí být vždy uvedena adresa: ZOO a BZ Pod Vinicemi 9, 301 00 Plzeň.

Bezplatně lze časopis získat v jeho distribučních místech:

V Plzni na adrese vydavatele, v Akva tera na Palackého tř. 5 a dále na radnici, v městském informačním centru na nám. Republiky, v podatelně Krajského úřadu Plzeňského kraje, v Národním pedagogickém institutu ČR v Čermákově ul. 18, ve Studijní a vědecké knihovně PK a na obvodních úřadech Plzeň 1 až 4.

V Karlových Varech na Krajském úřadu Karlovarského kraje, magistrátu města, v Národním pedagogickém institutu ČR v Západní 15 a ve Stanici mladých přírodovědců ve Staré Roli.

V Chebu v Domě dětí a mládeže Sova.

Časopis lze získat i ve většině střediskových knihoven v Plzeňském a Karlovarském kraji. Do základních a mateřských škol v Plzeňském a Karlovarském kraji je IRIS distribuován převážně prostřednictvím obcí s rozšířenou působností.

Řeky je svádí do Plzně

Plzeň je vzhledem ke své poloze na čtyřech – s Berounkou na pěti – řekách pro mnoho ptáků strategickým tahovým uzlem. Při vodě a po hladině táhnou stovky až tisíce jedinců desítek druhů. Cestu přímo srdcem města musí absolvovat dvakrát – při letu za teplem a při jarním návratu. Vidět mezi nimi můžeme ledňáčky, sluky, pisíky, různé druhy bahňáků a kachen, křepelky, lelky ale též drobné pěvce. Najdou se mezi nimi i naši nejmenší ptáčky – králíček obecný či ohnivý. Ptáci využívají řeky, jako my používáme silnice a železnice. Podél Mže, Radbuzy, Úslavy a Úhlavy sem přilétají ze čtyř směrů, aby se zde spojili v jeden a pokračovali údolím Berounky dále na východ. (um)

Stoletý sad připomíná zaniklou osadu

Není v posledních letech rok, v němž by nebyla otevřena nová naučná stezka. Byť je jejich náplň i úroveň různá, každá přispívá k poznání míst, kudy prochází. Velmi originální stezka se nachází na severním Plzeňsku nedaleko Nečtin. Představuje zaniklou osadu Umř. Nacházela se uprostřed hlubokých lesů, v 17. století v ní žilo osm hospodářů. Poté, co bylo po roce 1945 odsunuto zdejší německé obyvatelstvo, budoucnost Umří byla zpečetěna. Do dnešní doby se uchovalo pouze pět studní, několik sklepů a kaplička. A také louky, jakožto výsledek pětisetletého hospodaření člověka v této stále lesnaté krajině, a sto let starý sad upomínající na bývalé obyvatele. O připomenutí bývalé osady se zasloužila základní organizace Českého svazu ochránců přírody Berkut z Bečova v rámci projektu NET 4 GAS Blíže přírodě. (př)

**ZOOTRHY PLZEŇ 2020
V KRAŠOVSKÁ AKTIVITY CENTRU
(SÍDLIŠTĚ KOŠUTKA, POBLÍŽ OD GLOBUS)
13. 6., 25. 7., 12. 9., 17. 10., 14. 11., 12. 12.
PRODEJ, NÁKUP A VÝMĚNA TERARIJNÍCH ŽIVOČICHŮ,
EXOTICKÝCH ROSTLIN, KRMIV, CHOVATELSKÝCH POTŘEB
A LITERATURY. JEJICH PŘEJÍMKO OD 6 DO 9 HOD.
CENA STOLU 100 Kč. REZERVACE: 777 578 676.**

Návštěvnícký servis ZOOLOGICKÁ A BOTANICKÁ ZAHRADE MĚSTA PLZNĚ

Otevřeno denně březen – říjen: 8 – 19 hod. (pokladny do 18 hod.)

Vstupné: dospělí 170 Kč, zlevněné 120 Kč.

Rodinné vstupné: dva dospělí + dvě děti 550 Kč.

Děti do tří let vstup zdarma. Parkoviště 50 Kč.

Listopad – únor od 9 do 17 hod. (pokladny do 16,30 hod.)

Vstupné: dospělí 120 Kč, zlevněné 80 Kč.

Rodinné vstupné: dva dospělí + dvě děti 370 Kč.

Společné vstupné ZOO a BZ + DinoPark:

dospělí 280 Kč, zvýhodněné 190 Kč, rodinné 890 Kč.

Roční permanentky ZOO a BZ – rodinná (dva dospělí + dvě děti) 2 000 Kč.

V pondělí senioři v ZOO a BZ 30% sleva!

Psi do ZOO a BZ přístup nemají!

AKVA TERA Palackého tř. č. 5

Denně od 10 do 19 hod., vstupné: dospělí 60 Kč, zlevněné 40 Kč.

Permanentka – plnocenná 180 Kč, zvýhodněná 120 Kč.

Poslední vstup v 18,30 hod.

Pro opakované návštěvy ZOO a BZ
i AKVA TERA využijte výhodných permanentek!

Zoologická a botanická zahrada města Plzně

Pod Vinicemi 9, 301 00 Plzeň

tel.: 378 038 325

<http://www.zooplzen.cz> e-mail: zoo@plzen.eu

Aktuální kulturní akce také na: www.iris-zooplzen.cz

facebook: Zoo Plzeň, Sdružení Iris

MAGNUM RUBY

* OBJEV CHUŤ NOVÉ ČOKOLÁDY *

Vodárna **Plzeň**

Máme stejné cíle, respekt k přírodě a její ochranu.

Plzeňská vodárna a Zoo Plzeň,
to je partnerství založené na křišťálově
čisté vodě. Tak čisté, že ji může pít každý.

VODÁRNA PLZEŇ a.s. – Nový generální partner Zoo Plzeň

Skvělá voda každý den
www.vodarna.cz

AUTOCENTRUM TA

Jediný autorizovaný prodej a servis v Plzni
specializující se exklusivně na vozy ŠKODA

JEDEME V TOM SPOLU

AUTOCENTRUM TA a.s.
Plzeň, Tylova 70, www.autocentrumta.cz